

”Kun todennäköisesti lapsi kuitenkin vaan haluaa, että sitä rakastetaan”

Sijaishuollon asiakkuudessa olleiden ajatuksia lapsen edusta perheen jälleenyhdistämistä ja
pysyvyyttä tavoiteltaessa

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Annamaria Suni

24.05.2024
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Annamaria Suni

Otsikko: ”Todennäköisesti lapsi kuitenkin vaan haluaa, että sitä rakastetaan” Sijaishuollon asiakkuudessa olleiden ajatuksia lapsen edusta perheen jälleenyhdistämistä ja pysyvyyttä tavoiteltaessa

Ohjaaja: Dosentti Leena Haanpää

Sivumäärä: 73 sivua + 2 liitettä

Päivämäärä: 24.05.2024

Tutkielmassa tarkastellaan sijaishuollon asiakkuudessa olleiden täysi-ikäisten näkemyksiä lapsen edun toteutumisen tukemisesta perheen jälleenyhdistämisen tavoitteessa sekä pysyvän kodin kokemukseen vaikuttavissa tekijöissä. Tutkielman aineistona on käytetty kuutta puolistrukturoitua yksilöhaastattelua, jotka on toteutettu helmi- maaliskuun 2024 aikana. Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tavoitteeni on tutkia sijoitettuna olleiden mielipiteitä sijaishuollon järjestelmästä lapsen edun näkökulmasta suhteessa perheen jälleenyhdistämisen tavoitteeseen. Toisena tavoitteena on tarkastella sijaishuollossa kodin ja pysyvyyden kokemukseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkielman tutkimuskysymykset ovat: mitkä tekijät tukevat lapsen edun toteutumista perheen jälleenyhdistämisen tavoitteessa sekä mitkä tekijät selittävät sijaishuollossa pysyvän kodin kokemusta. Suomessa lastensuojelulaki määrittelee sijaishuollon asiakkuuden olevan aina väliaikaista ja tavoitteena olevan perheen jälleenyhdistäminen.

Tutkielman perusteella lapsen edun toteutumista perheen jälleenyhdistämistä tavoiteltaessa vahvisti lapsen kuuleminen omassa asiassaan. Haastatteluissa korostettiin lapsen kuulemisen olevan yksi keskeisimmistä tekijöistä lapsen edun toteutumisen vahvistamisessa perheen jälleenyhdistämistä tavoiteltaessa. Lapsen edun nähtiin olevan lähes mahdoton toteutua, jos lasta itseään ei ole kuultu omassa asiassaan. Lapsen etua vahvistetaan myös lapsen edun huomioivissa kuulemisen tavoissa, joista erityisen tärkeänä nähtiin lapsen kuuleminen ennen palavereja, joissa on paikalla monia ihmisiä. Lapsen osallistamisessa tulee huomioida lapsen omat tarpeet osallistamiselle. Lapsen kuulemisessa on tärkeää kertoa lapselle ikätasoisesti päätöksen taustoista ja keskustella lapsen kanssa avoimesti tilanteesta.

Perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta lapsen edun näkökulmasta nähdään tukevan lapsen yksilöllinen huomioiminen. Jokaiselle lapselle tulee tehdä oma yksilöllinen suunnitelma, jota arvioidaan ja muutetaan tarvittaessa. Lapsen turvallisuuden tunteeseen voidaan vaikuttaa avoimella keskustelulla ja luottamuksen rakentamisella lasta hoitaviin aikuisiin. Perheen jälleenyhdistämistä tulee tavoitella vain silloin, kun se on lapsen edun näkökulmasta lapselle paras vaihtoehto. Perheen jälleenyhdistämistä ei tule tavoitella, mikäli sen ei nähdä tukevan lapsen edun toteutumista parhaalla mahdollisella tavalla kaikilla osa-alueilla.

Pysyvän kodin kokemukseen heikentävästi nähtiin vaikuttavan irrallisuuden kokemus, työntekijöiden vaihtuminen, muiden ihmisten asenteet sekä laitospäinen ympäristö. Pysyvän kodin kokemusta vahvistaa työntekijöiden pysyvyys, turvallisuuden kokemus, kodinomainen ympäristö sekä kokemus siitä, että on pysyvässä kodissa. Sisarusuhteiden tukemisen nähtiin vaikuttavan pysyvyyden kokemukseen, vaikka sisarukset eivät olisikaan samassa paikassa sijoitettuna.

Tämän tutkielman perusteella aiheesta tarvitaan erityisesti jatkotutkimusta lapsen kuulemisesta omassa asiassaan sekä lapsen kuulemisen tavoista. Jatkotutkimusta tarvitaan myös perheenjälleenyhdistämisen suunnitelmista ja niiden yksilöllisyydestä. Jatkotutkimusta nähdään olevan hyvä saada myös siitä, miten perheen jälleenyhdistämisen arvioiminen vaikuttaa lapsen tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen, sillä voimassa oleva lastensuojelulaki mahdollistaa lapsen kokemuksen välitilassa olemisesta sijaishuollon ja biologisen perheen välissä vuosiksi.

Avainsanat: Lapsen etu, perheen jälleenyhdistäminen, pysyvyys, koti, sijaishuolto

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Lapsen etu ja sijaishuolto	6
2.1	Lapsen oikeuksien sopimus ja lastensuojelulaki	6
2.2	Lapsen edun turvaaminen sijaishuollon keinoin	9
2.3	Lapsen kuuleminen ja kuulluksi tuleminen	15
3	Perheen jälleenyhdistämisen tavoite ja pysyvyys lastensuojelussa	19
3.1	Perheen jälleenyhdistämisen tavoite Suomessa ja Pohjoismaissa	19
3.2	Perheen jälleenyhdistämisen onnistumiseen vaikuttavat tekijät	20
3.3	Pysyvän kodin merkitys lapselle	24
3.4	Keinot vahvistaa pysyvyyttä sijaishuollossa	26
4	Tutkimusasetelma	29
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	29
4.2	Tutkimuksen aineisto ja analyysimenetelmät	29
4.3	Tutkimuksen eettisyys	31
5	Lapsen edun ja pysyvyyden kokemuksen huomioiminen perheen jälleenyhdistämistä tavoiteltaessa	34
5.1	Lapsen mielipiteen kuuleminen	34
5.2	Lapsen mielipiteen kuulemisen tavat	38
5.3	Yksilöllinen suunnitelma ja turvallisuuden tunne	41
5.4	Parhaan mahdollisen tilanteen tavoitteleminen	46
5.5	Kodin kokemus ja pysyvyys	50
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	55
	Lähteet	61
	Liitteet	74
	Liite 1. Haastattelurunko	74
	Liite 2. Haastattelukutsu	75

1 Johdanto

Eräällä tapaamisella perhehoitaja kysyi minulta, kuinka monta kertaa tämän lapsen pitää tulla hylätyksi. Ovatko äidin tapaamiset enää muuta kuin vanhemman oikeus lapseensa, eivätkä lapsen etu? Tämä kysymys oli minulle pysäyttävä ja jäin pohtimaan koko sijaishuollon järjestelmää. Onko edes mahdollista, että lapsi kokee olevansa kotona sijaishuoltopaikassaan vai onko hän aina välitilassa, ehkä pian palaamassa biologisen perheen luokse tai jäämässä sijaishuoltoon. Toisena teemana pohdin lasten kuulemista lastensuojelussa. Tuleeko lapsi aina kuulluksi, kun mietitään mikä hänen etunsa on vai määrittelevätkö aikuiset omasta näkökulmastaan lapsen edun. Lastensuojelun kokemustiedon puutteen nähdäänkin olevan lastensuojelututkimuksen yksi katvealue (Pekkarinen, 2011, 51). Tässä tutkielmassa ääneen pääsevät he, joilla itsellään on kokemus tutkittavasta aiheesta.

Lastensuojelulain 40§ mukaan ”lapsi on otettava hyvinvointialueen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.” (Lastensuojelulaki 417/2007.) Vuonna 2023 Suomessa oli huostaanotettuna 11 300 lasta (THL 2024a). Jokaisella huostaanotetulla lapsella on oma tarinansa, taustansa ja yksilöllisyytensä, vaikka heidät luetellaan osaksi samaa tilastoa.

Lastensuojelulaissa painotetaan lapsen sijoituksen tavoitteen olevan aina perheen jälleenyhdistäminen ja sijaishuollon olevan lähtökohtaisesti väliaikainen toimenpide. Sijaishuollon ja lapsen huostassa pidon päättäminen näyttäytyy usein tasapainoiluna lapsen edun ja vanhempien oikeuksien välillä. (Hoikkala & Heinonen 2013, 4.) Lainsäädännössä ei huomioida tarpeeksi lasten tarpeita pysyviin tai turvallisiin kasvuolosuhteisiin huostaanoton jälkeen (Kalland 2015, 177). Pekkarisen (2011, 63) tutkimuksessa nousi esiin, että käytännön työssä ei ole mallia, miten lapsen kotiutumisen sijaishuollosta tulisi tapahtua.

Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa ei ole olemassa pysyvää ratkaisua huostaanotolle, vaan perheen jälleenyhdistämistä arvioidaan vuosittain koko sijaishuollon ajan. Esimerkiksi Ruotsissa aletaan valmistelemään kolmen vuoden sijoituksen jälkeen pysyvää ratkaisua. Islannissa pysyvää ratkaisua aletaan suunnitella jo 1–2 vuoden sijoituksen jälkeen. Islantia ja Suomea lukuun ottamatta muissa Pohjoismaissa on käytössä lastensuojelun toimenpiteenä myös pakkoadoptio. (Kuokkanen 2018a.)

Olen työssäni lastensuojelussa pohtinut monta kertaa sijaishuollossa olevien lasten edun mukaista perheen jälleenyhdistämisen tavoittelua. Jokaisella sijoitetun lapsen vanhemmalla on myös oma taustansa, voimavaransa ja resurssinsa työskennellä lapsen huostaanoton purkamiseksi. Jos vanhempi ei tuesta huolimatta pysty sitoutumaan työskentelyyn lapsen kotiin palaamiseksi kuin esimerkiksi ajoittain, niin väistämättä tämä vaikuttaa myös lapsen turvallisuuden tunteeseen ja pysyvyyden kokemukseen. Olen pohtinut myös sijaishuollossa kasvavan lapsen kodin kokemusta ja sitä, miten voi tuntea olevansa kotona, jos ei tiedä missä tulevaisuudessa on.

Kuokkanen (2018b) pohtii blogitekstissään, että Suomessa tarvitaan enemmän tietoa ja keskustelua pysyvyydestä lastensuojelussa ja sen eri vaihtoehdoista. Tekstissään hän nostaa esiin ajatuksen siitä, että Suomessa tarvitaan selkeämmät aikaraamit sijoituksen keston arvioinnille sekä sen, että nuoret ovat itse nostaneet esille, että voisi olla selkeintä olla päätös sijoituksen jatkumisesta täysi-ikäisyyteen saakka, jolloin vuosittain tehtävä arviointi sijoituksen jatkamisesta voitaisiin lopettaa. (emt.) Olen kiitollinen jokaiselle haastateltavalle, että he antoivat aikaansa minulle. Jokaisen haatattelu oli erilainen, mutta yhtä tärkeä osa tutkielmaa. Tämä tutkielma vastaa osaltaan tarpeesta lisätä keskustelua pysyvyydestä lastensuojelussa. Tutkielmani päätavoitteena on kuvailla sitä, miten lapsen edun toteutumista tulee huomioida perheen jälleenyhdistämistä tavoiteltaessa sekä mitkä tekijät selittävät kodin ja pysyvyyden kokemusta sijaishuollossa.

Ensimmäisessä teorialuvussa käsitellään lapsen etua, lapsenoikeuksien sopimusta, lapsen kuulemistä ja kuulluksi tulemistä sekä sijaishuollon ja huostaanoton perusteita. Toisessa teorialuvussa käsitellään perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta, jälleenyhdistämisen onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä kodin ja pysyvyyden kokemusta lastensuojelussa. Tutkimusasetelmaluvussa käydään läpi aineiston keruu, tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen teon eettisyys. Viidennessä luvussa käydään läpi tutkimuksen tulokset ja peilataan niitä aikaisempaan tutkimukseen. Johtopäätöksissä pohditaan tutkimuksen tuloksia ja tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä sekä jatkotutkimuksen tarvetta.

2 Lapsen etu ja sijaishuolto

2.1 Lapsen oikeuksien sopimus ja lastensuojelulaki

Lastensuojelun tärkein periaate on lapsen etu (Hämeen-Anttila 2017, 228). Lapsen etua määritellään Yhdistyneiden kansakuntien (myöhemmin YK) lapsen oikeuksien sopimuksessa sekä lastensuojelulaissa. Lasten oikeuksien huomioon ottaminen on välttämätöntä lapsen etua arvioitaessa (Araneva 2022, 279). YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (myöhemmin LOS) nähdään olevan lapsen oikeuksien näkökulmasta merkittävin kansainvälinen sopimus.

Sopimus velvoittaa sen ratifioineet jäsenvaltiot noudattamaan lainsäädännössään ja toiminnassaan sopimusmääräyksiä. (Hakalehto 2016, 36.) Lapsen etua käsitellään lisää lasten oikeuksien sopimuksen käsittelyn jälkeen lastensuojelulain käsittelyn kanssa.

Suomi on sitoutunut lasten oikeuksien sopimuksen noudattamiseen vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimuksella tähdennetään ihmisarvoa sekä yhteiskunnan ja perheen vastavuoroisia suhteita lasten oikeuksien toteutumisessa. Oikeuksilla katetaan lasten kokonaisvaltainen huolenpito, suojeleminen ja osallisuus. Lasten oikeuksien sopimus korostaa lasten kokonaisvaltaista ihmisarvon vahvistamista ja erityisen suojeleminen varmistamista vaikeimmissa oloissa oleville lapsille. (Bardy 2013, 63–64.) LOS turvaa lapsille perustarpeita laajemmin oikeuksia ihmisyyksilöinä, kuten oikeuden yksityisyyteen sekä oikeuden kieleen ja kulttuuriin. Tämän lisäksi lapsille on omia erityisiä oikeuksia, kuten esimerkiksi oikeus lepoon ja leikkiin sekä oikeus suojelemaan kaikenlaiselta huonolta kohtelulta. (Hakalehto 2016, 36.)

Lasten oikeuksien sopimus määrittelee lapsen oikeuksien turvaamisen perheen ja yhteiskunnan tehtäviksi vastavuoroisina suhteina. Perhettä pidetään lasten ensisijaisena kasvuympäristönä ja perheillä on oikeus saada apua ja suojeleminen, jotta ne voivat hoitaa velvollisuutensa yhteiskunnassa. (Bardy 2013, 63–64.) Lapsilla on oikeus hyvinvointiin, minkä turvaaminen on huoltajien vastuulla ja viimesijainen vastuu on viranomaisilla. LOS ottaa kantaa myös lasten oikeuteen lastensuojeluun ja sopimus on otettu huomioon myös lastensuojelulain säädännössä. Yhteiskunnalla on vastuu vanhempien tukemisessa kasvatuksessa, mutta myös vastuu lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisesta. Yhteiskunnan velvollisuuden suojeleminen lapsia voidaankin katsoa tarkoittavan huolehtimista lapsen oikeuksien toteutumisesta. (Hakalehto 2016, 36–37, 40.)

Lastensuojelun näkökulmasta yksi keskeisistä lapsen oikeuksien sopimuksen artikloista on 19 artikla jossa todetaan muun muassa: ”*kaikkien sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lastan ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö.* (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.) Sopimuskohdan mukaan lasta kohtaan ei tule sallia minkäänlaista huonoa kohtelua missään lapsen toimintaympäristössä, kuten esimerkiksi mitätöintiä, halventamista tai nolaamista tai mitään muuta henkistä väkivaltaa. (Hakalehto 2016, 41.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 20 artiklan mukaan lapsen, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai ei ole lapsen edun mukaista pysyä omassa perheessään, on oikeus valtion erityiseen tukeen tai suojeluun. Hoito voi olla muun muassa sijaisperhehoitoa, lapseksiottoa tai tarvittaessa sijoitus lapselle sopivaan lastensuojelulaitokseen. 21 artikla määrittelee, että jos sopimusvaltio tunnustaa tai sallii lapseksiottamisen, niin ensisijaisesti kiinnitetään huomiota lapsen etuun ja vain toimivaltaiset viranomaiset voivat vahvistaa sen. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

Myös lapsen oikeuksien sopimuksen toinen ja kolmas artikla ovat keskeisiä lastensuojelun kannalta ja kolmannessa artiklassa määritellään ”*että kaikissa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.*” Toisessa artiklassa säädetään siitä, että kaikkia lapsia tulee kohdella yhdenvertaisesti ilman minkäänlaista syrjintää. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.) Lastensuojelulain lisäksi siis myös lapsen oikeuksien sopimus korostaa lapsen edun huomioimisen ensisijaisuutta. Seuraavaksi käydään läpi lastensuojelulain näkökulmasta lapsen etua.

Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa lasta koskevissa toimissa ja päätöksissä, kuten lasten oikeuksien sopimuksessa on määritelty. Lapsen etua ei voi vain huomioida vaan sen tulee olla ensisijainen kriteeri päätöksien ratkaisemiseksi. Lapsen etua arvioitaessa on sen vaikutukset kirjattava selkeästi ja avoimesti asiakirjoihin. Lastensuojelun eri ratkaisuksista ja toimenpidevaihtoehdoista tulee valita se, mikä turvaa yksilöllisesti lapselle edellä luetellut lain asettamat lapsen edun arviointikriteerit. (Araneva 2022, 286–289.) Lapsen edun periaate on kirjattu myös sosiaalihuoltolain 5§ sekä lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1§.

Lastensuojelulain 4§ määrittellään, että lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§.)

Roos (2004, 9) kuvailee, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät katsovat toisinaan joutuvansa toimimaan vanhempien etuja vastaan, vaikka tosiasiallisesti heidän tulisi työskennellä koko perheen kanssa. Perheen etua vastaan toimiminen voi johtaa siihen, että perheet eivät uskalla ottaa yhteyttä lastensuojeluun ongelmien syntyminen yhteydessä. Tämä vaikuttaa siihen, että lastensuojelun keinoin ei voida tehdä ennaltaehkäiseviä toimia, vaan lastensuojelun keinot aktivoituvat vasta pakkokeinojen kautta. (emt.) Jos lapsen ja vanhempien etu on ristiriidassa, tulee lastensuojelun toimenpiteeksi valita aina ensisijaisesti lapsen edun takaava toimenpide. Lapsella on oikeus suojeluun ja sen katsotaankin olevan osa lapsen edun toteutumista (Hakalehto 2016, 41).

Lapsen etua arvioitaessa on annettava lapsen omalle mielipiteelle, toivomuksille sekä kokemuksille painoarvo. Tällä ei tarkoiteta sitä, että lapsi yksin päättää mikä hänen etunsa mukainen ratkaisu on, vaan aikuisen velvollisuutena on arvioida, mikä ratkaisu toteuttaa kokonaisvaltaisesti lapsen etua. Lastensuojelussa on aina velvollisuus huomioida ja selvittää lapsen mielipide iästä riippumatta. (Araneva 2022, 290.) Lapsen etu ja lapsen oma mielipide voivatkin olla ristiriidassa, mutta lapsen etu tulee ensisijaisesti huomioida päätöksenteossa. Sosiaalityöntekijän tulee päätösasiakirjaan perustella, miksi toimitaan lapsen mielipiteen vastaisesti, jos näin tehdään. (Räty 2004, 98–99).

Lasten omia näkemyksiä ei kuitenkaan aina selvitetä tai niitä ei oteta huomioon päätöksenteossa (Kalland 2015, 177). Lapsen etu on vahvasti sidoksissa lapsen osallisuuteen oman asiansa käsittelyssä. Lastensuojelussa lasta tulee suojella, vaikka lapsi tai muut asianosaiset vastustaisivat sitä. (Bardy & Heino 2012, 64). Lapsen osallisuus linkittyy vahvasti lapsen etuun, sillä ilman lapsen osallisuutta on haastavaa arvioida lapsen etua kaikilla laissa määritellyillä kriteereillä. Lapsen osallisuutta omaan asiaansa käsitellään enemmän luvussa 2.3.

Päätöksenteossa tulee ottaa laajasti huomioon sijaishuollon ennakoitavat vaikutukset lapsen elämään ja ottaa niihin kantaa lapsen edun näkökulmasta. Suomessa lapsen etua arvioidaan laajemmin kuin monissa muissa maissa, esimerkiksi Yhdysvalloissa arviointikriteerinä on lapsen turvallisuus. Suomessa huostaanotolle asetetaan siis korkeita odotuksia, pelkkä lapsen turvallisuuden takaaminen ei riitä. (Pösö 2016, 17.) Seuraavassa kappaleessa käsitellään Suomen lastensuojelun järjestelmää erityisesti sijaishuollon näkökulmasta.

2.2 Lapsen edun turvaaminen sijaishuollon keinoin

Lastensuojelu käsitetään laajasti lasten suojeluksi, joka ei ole ainoastaan lastensuojeluviranomaisten toimintaa vaan se on nähtävä kaikkia viranomaisia ja kansalaisia koskettavana tehtävänä. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu ja näiden lisäksi hyvinvointialueen tulee järjestää lasten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua, kun lapsi tai perhe eivät ole lastensuojelun asiakkuudessa. (THL 2023a; Lastensuojelulaki 417/2007 3a§.) Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun. Lapsen suojelun syyt ovat muuttuneet ajassa, mutta niiden taustalla on aina lapsen kokema turvattomuus. (Hämeen-Anttila 2017, 225.) Lapsen oikeus suojeluun nähdäänkin olevan yksi lastensuojelun peruspilareita (Hakalehto 2016, 40).

Lastensuojelulla on kolme perustehtävää, jotka ovat lasten yleisiin kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä (THL 2023a). Bardy (2013, 73) kuvaa lastensuojelun ytimen olevan lapsen kehityksen ja terveyden turvaamista ja vaarantavien tekijöiden poistamista. Suomessa lastensuojelun nähdään olevan lapsi- ja perhepalveluorientoitunut, jolloin valtion ja perheen nähdään pyrkivän yhteistyöhön (Blomberg ym. 2022, 32), kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa lastensuojelu on suojeluorientoitunut (Eriksson & Pösö 2021, 104). Erilaiset

orientaatiot vaikuttavat esimerkiksi siihen, kuinka matalalla kynnyksellä lastensuojelun toimenpiteitä pyritään aloittamaan.

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan perheen ja lapsen ollessa lastensuojelun asiakkuudessa. Lastensuojelu jaetaan lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuoltoon.

Lastensuojelussa avohuollon tukitoimenpiteet ovat aina ensisijaisia, jollei lapsen etu vaadi muuta (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§). Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteiden tarkoituksena on lapsen myönteisen kasvun ja kehityksen tukeminen sekä vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyvyn ja mahdollisuuksien tukeminen (Lastensuojelulaki 417/2007 34§). Avohuollon tukitoimenpiteitä ohjaa lapsen yksilöllinen asiakassuunnitelma ja tukitoimet perustuvat huoltajien ja vanhempien suostumukseen. (THL 2023a.)

Sijaishuollon päättyessä asiakas on oikeutettu jälkihuoltoon. Sijaishuollon asiakkuus loppuu joko täysi-ikäistymiseen tai jos huostaanotto puretaan. Asiakkaat ovat oikeutettuja jälkihuoltoon myös vähintään puolen vuoden avohuollon sijoituksen jälkeen. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös sellaisille nuorille, joille ehdotonta jälkihuoltovelvoitetta ei olisi. Jos jälkihuolto alkaa lapsen ollessa alaikäinen, on sen yhtenä velvoitteena tukea perhettä jälleenyhdistymisessä. Tuella pyritään turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä sekä ennaltaehkäisemään uudelleen sijoittamista. Täysi-ikäisen nuoren kohdalla keskitytään erityisesti vahvistamaan itsenäisessä arjessa tarvittavia taitoja. (THL 2024b.)

Tässä tutkielmassa keskitytään sijaishuoltoon. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen mukaista, se on järjestettävä viivytyksettä (Lastensuojelulaki 417/2007).

Lastensuojelulain 40§ mukaan lapsi on otettava hyvinvointialueen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos

1. Puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai
2. Lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

1. 7 luvussa tarkoitetut (avohuollon) toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömäksi: ja
2. Sijaishuollon arvioidaan olevan 4§:n mukaisesti lapsen edun mukaista.

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83§ mukaisesti tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoitona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Perhehoito on ensisijainen sijaishuollon muoto ja laitoshoittoa järjestetään vain silloin, kun perhehoitoa tai muuta tapaa ei voida järjestää. (Lastensuojelulaki 417/2997, 49§, 50§.) Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan 31.12.2023 huostaanotettuna oli 9544 lasta. Heistä perhehoitoon oli sijoitettuna 54 prosenttia. Perhehoidossa olevista 14 prosenttia oli sijoitettu sukulais- tai läheisperheisiin. (THL 2024a, 8.)

Huostaanoton kriteerit voidaan jakaa kolmeen erilaiseen tyyppiin. Ensimmäinen liittyy lapsen tilanteeseen, toiset tarvittavaan ja annettuun tukeen ja kolmannet huostaanoton jälkeisen sijaishuollon arvioimiseen. Kaikkia edellytyksiä tulee harkita ja arvioida. Harkinnassa on otettava huomioon, onko kyse lapsen kehityksen ja terveyden vakavasti vaarantavasta uhasta. Sosiaalityöntekijän tulee myös arvioida, onko huostaanotto ainoa jäljellä oleva tarkoituksenmukainen toimenpide. Huostaanoton viimesijaisuus alleviivaa myös huostaanoton epätoivottavuutta, siihen on ryhdyttävä vasta, jos mikään muu tukitoimi ei auta. (Pösö 2016, 15–16.) Lapsen edun ja lastensuojelun eettisten periaatteiden mukaisesti kunnan (nykyisin hyvinvointialueiden) tulee huolehtia vanhemmuuden tehtävistä vähintään yhtä hyvin tai paremmin kuin lapsen omat vanhemmat tai muut hänen huoltajansa (Kananoja ym. 2013, 44).

Suomessa harkintavalta huostaanotto-päätöksen valmistelusta on sosiaalityöntekijällä. Huostaanotto tulee aina valmistella työparityöskentelynä. Huostaanottoa tehtäessä tulee dokumentoida tarkasti ja kirjaukset tulee olla asianosaisten nähtävillä. Huostaanottoon kytkeytyvää harkintaa tulee testauttaa ja arvioida monin tavoin, esimerkiksi toisilla kollegoilla, asiantuntijoilla ja asianosaisten lapsen vanhemmilla ja muilla läheisillä. (Pösö 2016, 16.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee huostaanoton ja 13§n 2 ja 3 momentin määräytyvä viranhaltija tekee päätöksen, mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi tai tämän huoltaja ei ole vastustanut huostaanottoa. Jos huostaanottoa vastustaa lapsi tai huoltajat, niin päätös huostaanotosta tehdään lastensuojelulain 44§ mukaan hallinto-oikeudessa. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Suostumusta ei voi peruuttaa myöhemmin, vaikka huoltaja tai lapsi muuttaisivatkin mieltään. Suostumuksella tehdyllä ja tahdonvastaisella huostaanotolla on samanlaiset oikeusvaikutukset. Huostaanotossa on usein läsnä näennäinen vapaaehtoisuus, johon voidaan nähdä olevan syynä se, että huostaanotto on mahdollista toteuttaa myös tahdonvastaisesti ja tämän olevan tiedossa myös huoltajilla ja lapsella. (Huhtanen 2016, 48.)

Lapsen huostaanoton intervention vaikutukset eroavat muista sosiaali oikeudellisista interventioista niin, että se voi perustua joko vapaaehtoisuuteen tai paktoon. Toisena erottavana tekijänä voidaan nähdä se, että huostaanotto muuttaa aina vähintään kahden henkilön oikeudellista asemaa, lapsen ja huoltajan. Huostaanotto puuttuu lapsen ja huoltajan väliseen oikeussuhteeseen. (Huhtanen 2016, 35.) Huostaanoton jälkeisessä sijaishuollossa puututaan voimakkaasti perheen sekä lapsen ja nuoren yksityisyyteen ja perusoikeuksiin. Kaikissa sijaishuoltomuodoissa, niin laitoshoidossa kuin perhehoidossa on kiinnitettävä jatkuvasti huomiota lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. (Hoikkala ym. 2017, 11.)

Huostaanottoa valmisteltaessa on kuultava huoltajien, vanhempien ja lapsen lisäksi myös henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on ollut välittömästi ennen huostaanoton valmistelua ollut. Henkilöiden on pitänyt tosiasiallisesti vastata lapsen hoidosta ja huolenpidosta ja pääsääntöisesti myös olla asunut lapsen kanssa. (Räty 2023, 498.)

Lastensuojelulain 21§ mukaan 12 vuotta täyttäneellä lapsella on puhevalta itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Lastensuojelulain 20§ mukaan lapsen mielipide tulee selvittää ja hänen mielipiteensä tulee ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos se vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Vaikka lasta ei kuultaisi, hänen mielipiteensä tulee selvittää (Räty 2023, 498).

Heino ym. (2016) tarkastelevat HuosTa-hankkeen loppuraportissa huostaanoton taustoja, syitä, palvelupolkuja ja kustannuksia vuosina 2013–2015. Raportissa nostettiin esiin tutkimuksessa mukana olleiden huostaanotettujen lasten vanhemmista 58 prosentin olevan hyvin uupuneita. Tutkimukseen osallistuneista perheistä sosiaalityöntekijöiden mukaan puolella esiintyi sopimatonta kasvatustyyliä sekä perheväkivaltaa noin joka neljännessä

perheessä. Lasten tilanteissa suurimpana yksittäisenä tekijänä huostaanottoihin nähtiin olevan koulunkäynnin ja opiskelun vaikeudet, yhteensä 47 prosentilla lapsista, mutta teini-ikäisistä jopa 70 prosentilla.

Lastensuojelussa jokaiselle lapselle tulee nimetä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijän rooli on vastata siitä, että lapsi saa tarvitsemansa tuen ja palvelut. Sosiaalityöntekijän vastuulla on myös valvoa lapsen edun toteutumista ja tarvittaessa myös avustaa lasta puhevallan käytössä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 13b§ 21§, 24§.) Hyvärinen ja Pösö (2018, 11) kuvaavat lastensuojelun työntekijän työn olevan yhdistelmä tietoa, tekemistä ja olemista. Tiedolla viitataan työntekijän asiantuntijuuteen, joka on kertynyt niin koulutuksen kuin työkokemuksen kautta ja työntekijä toimii tämän tiedon pohjalta. Tekemisessä työntekijä soveltaa olemassa olevaa tietoa ja toimii sen pohjalta vuorovaikutuksellisissa suhteissa. Olemiseen vaikuttavat esimerkiksi työntekijän persoonallisuus, henkilökohtaiset taipumukset, olemus sekä valmiudet ja nämä kietoutuvat toisiinsa. Yhtenä tekijänä kohtaamiseen vaikuttaa työntekijän olemus, jolla on vaikutusta muun muassa siihen, mitä lapsi uskaltaa kohtaamisissa kertoa.

Huostaanoton myötä moni huoltajille kuuluvista velvollisuuksista ja oikeuksista siirtyy sosiaalityöntekijälle, joka toimii lapsen julkisena huoltajana. Huoltajuus on kuitenkin jaettava ja rinnakkaista yhdessä, sillä huostaanotonkin aikanakin alkuperäisillä huoltajilla on oikeus päättää esimerkiksi lapsen nimestä, uskontokunnasta ja kansalaisuudesta. Huoltajat vastaavat myös lapsen taloudellisista asioista. Huostaanotossa huoltajien tehtävät siirtyvät julkiselle huoltajalle vain siinä laajuudessa, kuin huostaanotossa on määritelty olevan tarpeen. (Helavirta 2016, 191, 222.) Lapsen huostaanotolla ei kuitenkaan ole vaikutusta lapsen huoltajuuteen tai edunvalvontaan. Huoltajalla säilyy oikeus päättää lapsen taloudellisista ja edunvalvontaan liittyvistä asioista. Lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvistä tehtävistä siirtyy suurin osa hyvinvointialueen päätettäväksi. (Räty 2023, 544.)

Sosiaalityöntekijä valitsee lapsen sijaishuoltopaikan. Päätöksentekovastuussa oleva viranhaltija arvioi sijaishuollon järjestämistapaa yksilöllisesti jokaisen lapsen kohdalla lapsen edun vaatimalla tavalla. Sijaishuoltopaikan on vastattava juuri niihin ongelmiin ja tarpeisiin, joita kyseisellä lapsella on. Sijaishuoltopaikan valinnassa on otettava huomioon esimerkiksi lapsen sukupuoli, ikä, uskonnollinen vakaumus ja muut yksilöllisiin olosuhteisiin vaikuttavat tekijät. Sijaishuolto tulee järjestää laitoshuoltana ainoastaan silloin, jos sitä ei ole lapsen edun mukaisesti mahdollista järjestää muuten. Sijaishuollon järjestämistä muualla kuin laitoksessa

tulee tukea tukitoimien avulla. (Räty 2023, 595–596.) Kananaja & Ruuskanen (2018, 68) nostavat esiin, että maakuntien (nykyisten hyvinvointialueiden) tulee huolehtia siitä, että sijoittavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään riittävän laaja valikoima sijaishuoltopaikkoja.

Helavirta (2016, 191, 202,222) jäsentää lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävien osa-alueiksi päätöksenteon ja valmistelun, lapsen ja hänen läheisten suhteidensa ylläpitoon liittyvän työn, sijaishuoltopaikan toimijoiden kanssa työskentelyn, vanhempien kanssa tehtävän työn, lapsen kanssa tehtävän työn, palveluiden järjestämisen ja viranomaisyhteistyön. Laki velvoittaa toimimaan yhteistyössä huoltajien kanssa niissäkin asioissa, jotka kuuluvat lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävään. Julkisen ja yksityisen huollon rajojen asettaminen voi olla haastavaa, mutta viimesijainen vastuu huoltajuuden rajojen vetämisestä on aina kuitenkin sosiaalityöntekijällä. Räty (2023, 547, 545) nostaa esiin, että sosiaalityöntekijän tulee informoida lapsen elämään, koulutukseen ja terveyteen liittyvistä tärkeistä päätöksistä. Näistä huoltajia tulee myös aina pyrkiä kuulemaan ja saamaan hyväksyntä tarvittaessa päätöksille ennen päätöksen tekemistä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee aina arvioida, missä laajuudessa hyvinvointialue voi käyttää päätäntävaltaa lapsen asioissa vastoin lapsen tai huoltajien toivomuksia ja näkemyksiä

Lastensuojelulain 47§ mukaan huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Kun huostassa pidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole, tulee huostassa pito lopettaa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava huostassapidon jatkamisen edellytykset asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä, lapsen tai huoltajan hakiessa huostassapidon lopettamista tai kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi. (Lastensuojelulaki 417/2007, 47§.) Huostaanotosta seuraava päätös onkin voimassa toistaiseksi ja sen kesto perustuu arviointiin huostaanoton tarpeellisuudesta lapsen edun näkökulmasta, paitsi jos huostaanotto loppuu vasta nuoren täysi-ikäistyessä (Enroos ym. 2017, 299).

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on myös tehdä lapsikohtaista sijaishuoltopaikan valvontaa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu varmistaa, että lapsi saa tarvitsemansa tukitoimet ja palvelut sijoituksen aikana. Vastuu lapsen edun kannalta oikeanlaisista palveluista sisältää myös lapsikohtaisen sijaishuollon valvonnan, jolla seurataan lapsen sijoitusta ja sen tavoitteiden toteutumista. (THL 2024c.) Jos sosiaalityöntekijä havaitsee itse epäkohtia sijaishuollossa tai muut asianosaiset ovat nostaneet esille mahdollisia epäkohtia, tulee sosiaalityöntekijän puuttua niihin viipymättä. Lapselle

tulee kertoa, miten epäkohdan käsittely etenee. Sosiaalityöntekijän valvontaan sisältyy myös se, että sosiaalityöntekijän tulee kertoa lapselle lapsen omista oikeuksista sijaishuollossa yhä uudelleen. Lapselle tulee kertoa yksikön ja lapsikohtaisen valvonnan toimintatavoista. (Eriksson & Korhonen 2022, 23).

2.3 Lapsen kuuleminen ja kuulluksi tuleminen

Perustuslain 6§ mukaan kaikkia lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti ja lasten sekä nuorten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin ikätasoisesti (Perustuslaki 731/1999, 6§). Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelun päätöksiä tehdessä ja toteutettaessa lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota (Lastensuojelulaki 417/2007, 5§). Koko lastensuojelulain läpileikkaavana periaatteena on lapsen oikeus osallistua omaan lastensuojelun asiaansa. Lastensuojelulain 4 luvussa määritetään lapsen osallisuutta laajasti ja siinä käsitellään lapsen kuulemista, mielipiteen selvittämistä, lapsen puhevallan käyttöä ja lapsen edunvalvontaa koskevia asioita. (Hoikkala ym. 2017, 12; Hämeen-Anttila 2017, 229). Lapsen kuuleminen ja mielipiteen selvittäminen ovat eri asioita. Lapsen kuulemisella tarkoitetaan hallintolain 34§ mukaista muodollista kuulemista, joka yli 12-vuotiaalle lapselle tulee järjestää häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. (Saastamoinen 2010, 69.) Tässä tutkielmassa käytetään kuitenkin lapsen kuulemisen käsitettä rinnakkain lapsen mielipiteen selvittämisen kanssa. Lapsen kuulemisella viitataan lapsen mielipiteen selvittämiseen ja lapsen osallistamiseen omaan asiaansa, eikä ainoastaan hallintolain mukaisena virallisena kuulemistilaisuutena.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen lastensuojelun käsikirjassa (2023b) osallisuutta määritellään niin, että osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseään koskevista asioista. Näitä asioita lastensuojelussa ovat esimerkiksi suunnitelmat ja päätökset ja niihin tulee osallisella olla oikeus ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa niihin. Osallisuudessa vastavuoroisuus on olennaista, sillä jos ei ole mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon, ei ole mahdollisuutta aidosti osallistua oman asiansa käsittelyyn. Mahdollisuudessa osallistua osallisuus konkretisoituu. Osallisuuden nähdään rakentuvan mahdollisuudesta osallistua tai kieltäytyä, mahdollisuudesta saada tietoa, mahdollisuudesta vaikuttaa prosessiin, mahdollisuudesta ilmaista omia ajatuksiaan, tuen saamisesta omien mielipiteiden ilmaisuun ja mahdollisuuteen tehdä itsenäisiä päätöksiä.

Saastamoinen (2010, 66–67) määrittelee lapsen osallisuudessa olevan kyse siitä, että lapsella on oikeus olla mukana toteuttamassa, kehittämässä ja arvioimassa etuaan koskevaa työtä. Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseään koskevista asioista sekä oikeudesta saada ilmaista mielipiteensä. Lapselle annettavia tietoja tulee kuitenkin arvioida niin, että lapselle ei luovuteta hänen kasvuaan ja kehitystään vaarantavaa tietoa. Tällaista tietoa voi olla esimerkiksi sellaiset tiedot lapsen vanhemmasta, jotka voivat vaikuttaa lapsen ja vanhemman suhteeseen negatiivisesti. Lapselle tietoja luovuttaessa tulee aina punnita lapsen etua.

Sosiaalityöntekijän on syytä valmistautua etukäteen keskusteluun lapsen kanssa ja pohtia, miten ja missä mikäkin keskustelu on paras käydä. Keskustelupaikan olisi hyvä olla lapselle tuttu ja lapsen kokea olonsa turvalliseksi. Lapsen mielipidettä selvitettäessä on varmistettava, että lapsi tietää mistä tilanteesta on kysymys. Lapsen tulee saada vapaasti ilmaista mielipiteensä tai olla vastaamatta mitään. Lapsen edun selvittämiseksi käytävässä keskustelussa tulee aina huomioida myös valtasuhteet ja huomioida niiden vaikutukset keskustelutilanteeseen. Lapsen mielipide tulee dokumentoida mahdollisimman selkeästi ja huomioida, että viranomaisen mielipide ei vaikuta lapsen kertomaan eikä kertomasta dokumentoituun tietoon. (Räty 2023, 232; 2004, 99.) Pienen alle kouluikäisen lapsen mielipidettä voidaan selvittää kuulemalla ja keräämällä lausuntoja lapsen läheisiltä henkilöiltä, kuten esimerkiksi päiväkodista. Havainnoimalla pienen lapsen käytöstä ja suhdetta läheisiin henkilöihin voidaan kerätä tietoa. Kouluikäisen ja tätä vanhemman lapsen kohdalla tietojen kerääminen tapahtuu pääsääntöisesti keskustelemalla lapsen kanssa. (Saastamoinen 2010, 68.)

Sosiaalityöntekijän tulee luoda lapsen kohtaamisesta vuorovaikutustilanne, jossa lapsen on mahdollisuus osallistua oman asiansa käsittelyyn tosiasiallisesti. Työntekijän tulee ottaa huomioon lapsen ikä, käsiteltävän aiheen luonne ja lapsen yksilölliset vuorovaikutustaidot tilanteeseen vaikuttavina tekijöinä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolissa vastuu lapsen haastattelusta on suuri, sillä lapselta saatu tieto ja mielipiteet ohjaavat työskentelyn ja esimerkiksi myönnettävien palvelujen suuntaa, jolloin sosiaalityöntekijän haastattelutaidoilla on suuri vaikutus lapsen osallisuuden mahdollisuuksiin. (Hyvärinen & Pösö 2018, 10.)

Lapsen haastattelusta lastensuojelussa ei ole käytännönläheistä ohjeistusta siitä, miten lapsia tulee parhaalla mahdollisella tavalla haastatella. Lapset, nuoret ja vielä aikuisetkin ovat herkkiä johdattelulle, mutta erityisesti auktoriteettiasemassa olevan ihmisen, kuten viranomaisen, johdatteleva näkemys voi altistaa ajatusten muuttumiselle tavallistakin

enemmän. Pienelle lapselle tulisi varoa täysin suorien kysymysten esittämistä, vaan lapsen olisi hyvä kertoa tapahtumista mahdollisimman itsenäisesti. Mitä pienempi lapsi on, sitä vaikeampi hänen on kertoa kokemuksistaan. Aikuisen kyvyllä olla johdattelematta ja kysyä avoimesti on suuri vaikutus siihen, miten pienikin lapsi osaa kertoa tarkastikin kokemastaan. (Korkman 2018, 31–36, 41.) Lasta kuulevan työntekijän on oltava tietoinen omasta toiminnastaan, kuten kysymyksistä ja kielestä, joita hän käyttää lasta kuullessaan. Lastensuojelun työntekijän tiedolla ja taidolla lapsen kohtaamiseen on merkittävä vaikutus siihen, miten lapsen oikeus oman mielipiteensä ilmaisusta ja kuulluksi tulemisesta toteutuu. (Hyvärinen & Pösö 2018, 10.)

Lasten kuulemisen tueksi on kehitetty erilaisia menetelmiä, joita työntekijä voi hyödyntää lapsen mielipiteen selvittämisen tukena, kuten esimerkiksi erilaiset tunnekortit, sukupuu ja elämänjana (ks. Jaakola ym. 2021). Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos on kehittänyt sijaishuollon kontekstiin esimerkiksi Mitä sinulle kuuluu? – materiaalin sosiaalityöntekijän tueksi sijoitetun lapsen kanssa. Materiaalissa on selkeitä kysymyksiä, joiden avulla sosiaalityöntekijä voi selvittää lapsen sen hetkistä tilannetta ja saada tietoa työnsä tueksi. Materiaalissa on mukana myös kyselylomake lapselle täytettäväksi. (THL 2023c.)

Törrösen ym. (2023, 137, 141) tutkimuksessa lapset korostavat sen merkitystä, kuka heitä kuulee, miten ja mistä asioista. Lapset toivovat kohtaavansa työntekijän, joka on kiinnostunut heidän kuulumisistaan ja kohtaa heidät empaattisesti. Kuulumisten vaihtaminen yhdessä työntekijän kanssa luo lapselle tunteen, että lapsista välitetään ja heidän kuulumisistaan ollaan kiinnostuneita. Hämeen-Anttilan (2017, 229) mukaan keskeisin tekijä lastensuojelutyössä on työntekijän ja lapsen välinen luottamuksellinen suhde. Työntekijän ja nuoren välinen suhde ei kuitenkaan ole pysyvä, vaan se voi muuttua asiakassuhteen aikana.

Eriksson ja Korhonen (2022, 64) nostavat esiin, että heidän tutkimuksessaan selvitettiin lasten näkökulmaa sosiaalityöntekijöiden tapaamisiin. 13–17 vuotiaista lapsista 70,7 prosenttia halusi tavata työntekijäänsä kasvokkain. Sosiaalityöntekijän ja lapsen kohtaaminen voi olla myös muuta tekemistä kuin keskusteleminen (Törrönen ym. 2023, 141). Tapaamisien toteuttamiseksi tarvitaan riittävästi resursseja sosiaalityöntekijöille, jotta tapaamisia on aidosti mahdollista järjestää lasten toiveiden mukaisesti.

Edellä mainittujen lapselle suotuisan vuorovaikutustilanteen mahdollisuuksien luomisen ja oman toiminnan reflektoinnin lisäksi lapsen kohtaamista välittää työntekijän ja lapsen välinen valtasuhde, kuten kaikkia muitakin ammattilaisten ja asiakkaiden välisiä kohtaamisia.

Valtasuhteita pohditaan usein aikuisten välisissä suhteissa, jolloin valtasuhde on erilainen kuin lapsen ja aikuisen välisessä suhteessa. Lapsen ja aikuisen välisessä suhteessa valtaan vaikuttaa myös lapsuuden ja aikuisuuden välinen valta-asetelma. (Hyvärinen & Pösö, 2018.) Sosiaalityöntekijän ja lapsen välillä on lapsuuden ja aikuis-asiiantuntijuuden välinen valta-asetelma, joka näyttäytyy myös niin, että aikuisella on mahdollisuus vaikuttaa valta-asetelmaan ja madaltaa vuorovaikutuksen epäsymmetrisyyttä. (Eskonen ym. 2006, 40.)

Eriksson ja Korhonen (2022, 61–62) nostavat esiin *Kysy ja kuuntele*-hankkeen loppuraportissaan yhtenä lasten mielipiteiden selvittämistä hankaloittavana tekijänä olevan huolen lasten valmiuksista tunnistaa huono kohtelu. Lapsen ja sosiaalityöntekijän välistä keskustelua värittää lapsen lojaalisuus hoitavia aikuisia kohtaan, jolloin kaltoinkohtelun tunnistaminen ja sanoittaminen voidaan nähdä hankalana. (emt.) Lapsen kuulemisessa onkin otettava huomioon se, että lapsella saattaa olla lojaliteettiristiriitoja suhteessa omiin vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin aikuisiin. Lojaliteettiristiriidat saattavat vaikuttaa lapsen mielipiteeseen tai sen ilmaisemiseen. (Räty 2004, 99.) Sijaishuollossa lasta hoitavat aikuiset saattavat olla perhehoitajia tai lastensuojelulaitoksen työntekijöitä ja myös he voivat läheisinä aikuisina vaikuttaa lapsen mielipiteeseen lojaliteettiristiriitojen kautta.

Lasten kokemusten ja mielipiteiden selvittämistä hankaloittaa monet asiat, kuten esimerkiksi puutteellinen sosiaalityöntekijäresurssi ja sijaishuoltopaikan aikuisten toimintatavat (Eriksson & Korhonen, 2022, 61). Suomessa on kritisoitu asiakkaiden näkökulmasta sitä, että työntekijät vaihtuvat usein, työntekijöillä ei ole riittävästi aikaa ja työntekijät sivuuttavat muiden kuin itsensä tärkeäksi kokemat asiat (Hyvärinen & Pösö, 2018). Lastensuojelussa työntekijän vaihtuminen vaikuttaa lapsen kokemukseen jatkuvuudesta. Lastensuojelun asiakkuudessa oleva lapsi voi olla myös altis hylkäämisen kokemukselle, jolloin sosiaalityöntekijän vaihtumisella voi olla suuri merkitys lapsen kokemukselle työskentelyn jatkuvuudesta (Höykinpuro ym., 2018).

3 Perheen jälleenyhdistämisen tavoite ja pysyvyys lastensuojelussa

3.1 Perheen jälleenyhdistämisen tavoite Suomessa ja Pohjoismaissa

Lastensuojelulain 4§ mukaan sijaishuoltoa järjestettäessä on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Lastensuojelulain 30§ mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma.

Asiakassuunnitelma tulee laatia mahdollisuuksien mukaan aina yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan tai muun kasvatuksesta vastaavan aikuisen kanssa yhteistyössä. Asiakassuunnitelmaan tulee kirjata myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palveluiden järjestämisestä. Asiakassuunnitelmaan tulee kirjata myös, miten lapsen edun mukaisella tavalla otetaan huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa. (Lastensuojelulaki 412/2007 4§, 30§.)

Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010, 13) kuvaavat, että pahimmillaan vaatimus perheen jälleenyhdistämisestä johtaa siihen, että lapsen tulevaisuus ja elämä on katkolla kerran vuodessa. Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen tilastossa 31.12.2021 huostassa olleista 0–15 vuotiaista 91 prosenttia oli huostaanotettuina vielä tasan kaksi vuotta myöhemmin. Huostaanottoja puretaan siis verrattain harvoin. (THL 2024a, 11.) Suomessa pysyvän huostaanoton mahdollisuutta on pohdittu esitettäväksi niissä tapauksissa, joissa huostaanottoon johtaneet tekijät eivät ole poistuneet tai vanhempien kuntoutuminen edennyt vuosienkaan kuluessa, vaikka tukitoimia olisi tarjottu. (Pösö 2015, 19.) Myös Toimiva lastensuojelu – selvitysryhmä esittää, että lastensuojelulakia tulisi muuttaa niin, että huostaanotto olisi mahdollista määritellä pysyväksi, jos vanhemmilla ei ole realistista mahdollisuutta vastata lapsen hoidosta ja kasvatuksesta ja muita vaihtoehtoja lapsen tilanteen vakiinnuttamiseksi ei ole (Kananoja ym. 2013, 45).

Suomen lainsäädäntö eroaa Ruotsin, Islannin ja Norjan lainsäädännöistä huostaanotettujen lasten pysyvyyden suunnittelun osalta. Ruotsissa korostetaan huostaanoton väliaikaisuutta samalla tavalla kuin Suomessa. Ruotsin lainsäädäntöä muutettiin vuonna 2003 niin, että lapsen oltua sijoitettuna samaan sijaisperheeseen kolmen vuoden ajan selvitetään, onko lapsen edun mukaista siirtää lapsen huoltajuus sijaisvanhemmille. Norjassa läänin

sosiaalilautakunnalla on mahdollisuus päättää, että huostaanotetun lapsen vanhemmilla ei ole lainkaan oikeutta tavata lastaan ja vanhemmat voidaan erottaa huoltajuudesta. Norjan läänin sosiaalilautakunta voi myös antaa luvan lapsen adoptoimiseen, mikäli vanhemmat ovat pysyvästi kykenemättömiä huolehtimaan lapsestaan tai lapsi on kiintynyt häntä hoitaviin ihmisiin ja adoption arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Lapsi voidaan antaa adoptioon vain sijaisvanhemmille, jotka ovat osoittaneet olevansa kykeneväisiä kasvattamaan lasta omana lapsenaan. Myös Islannissa on säädetty mahdollisuus pysyvään huostaanottoon ja huoltajuuden siirtämiseen. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14.)

Norjassa adoptoidaan 50–60 sijaishuollossa olevaa lasta vuodessa ja tutkimuksissa on osoitettu, että adoptoiduilla lapsilla on keskimäärin paremmat tulevaisuuden näkymät verrattuna lapsiin, jotka jatkavat sijaishuollossa. Norjassa käytetään sijaishuollosta adoptoimista myös niin, että biologiset vanhemmat voivat pitää yhteyttä lapseen. Sijaishuollosta adoptoitaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota lapsen etuun ja siihen, että adoptio on lapsen edun kannalta paras vaihtoehto. (Helland & Skivenes 2021, 140, 150.) Seuraavaksi käsitellään perheen jälleenyhdistämisen onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä sitä, miten jälleenyhdistämistä olisi hyvä tukea.

3.2 Perheen jälleenyhdistämisen onnistumiseen vaikuttavat tekijät

Lastensuojelulain 30§ mukaan huostaanotetun lapsen vanhemmalle on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi oma asiakassuunnitelma, jos se ei ole ilmeisen tarpeeton. Suunnitelmassa tulee kirjata vanhemman palvelun tarpeen lisäksi sitä, millä tavalla vanhemmalle annettu erityinen tuki tukee perheen jälleen yhdistämisen tavoitetta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§.) Vanhemmuuden suunnitelmallista tukemista Suomessa on tutkittu niukasti lähivuosina. Hoikkalan ja Heinosen (2013, 19) vanhempikyselyyn vastanneista vanhemmista tai muista läheisistä (n=22) vain kahdelle oli laadittu oma asiakassuunnitelma.

Perheen jälleenyhdistäminen on lastensuojelun tavoitteena ja sijoituksen lopettaminen tulee valmistella huolellisesti. Lapsen kotiutumisen voidaankin ajatella olevan yhtä vaikea prosessi kuin huostaanoton. Perheen jälleenyhdistämisen tulee aina tapahtua lapsen edun mukaisesti. (Hoikkala & Heino 2013, 44.) Minkhorst ym. (2016, 171) kuvaavat myös perheen jälleenyhdistämisen olevan hyvin haastava prosessi. (emt.) Perheen jälleenyhdistämiseen

tavoitteen tukemiseksi tarvitaan resursseja ja sosiaalityöntekijän tulee olla mahdollista perehtyä perheen tilanteeseen huolellisesti.

Jotta perhe voidaan jälleen yhdistää, tulee kaikille osapuolille olla selvä näkemys syistä, miksi lapsi on sijoitettu sekä siitä, mitä lapsen, nuoren tai vanhemman elämässä pitäisi tapahtua, jotta perheen jälleenyhdistäminen olisi mahdollista. Myös jälleenyhdistämisen prosessin tulee olla selkeä kaikille osapuolille. (Hoikkala & Heinonen 2013, 42; Balsells ym. 2017.)

Sosiaalityöntekijän tulee selkeyttää vanhemmille mitä heiltä odotetaan ja auttaa vanhempia löytämään keinoja näiden odotusten täyttämiseksi (Talbot 2008, 15). Sosiaalityön lähtökohtana pidetäänkin sitä, että ihmisen on itse sitouduttava muutokseen ja siihen tähtäävään työskentelyyn. Lastensuojelun keskusliiton selvityksessä ”lastensuojelu asiakkaiden silmin” nousee esiin, että asiakkaat eivät aina koe heillä olevan tosiasiallista mahdollisuutta vaikuttaa heidän elämästään tehtäviin päätöksiin. Asiakkaat voivat kokea, että heidän on mahdotonta työskennellä yhteisten tavoitteiden eteen, jos heillä ei tosiasiallisesti tietoa, mitkä tavoitteet ovat tai miten kohti tavoitteita voidaan edetä. (Hokkila 2023, 95.)

Perheelle tulee myös järjestää tukitoimia jälleenyhdistämisen onnistumiseksi ja näitä käsitellään seuraavaksi.

Ennen perheenjälleenyhdistämistä on tärkeää valmistella vanhempia ja lasta kotiinpaluuseen ja tukea vanhempia myös ennen kotiinpaluuta kuin kotiinpaluun jälkeen. Perheen jälleenyhdistämisen onnistumisen kannalta vanhempien tukeminen nähdään ensiarvoisen tärkeänä. (ba & Wijedasa 2013, 1618; Farmer 2014, 361). Stephens ym. (2017, 20, 29) tutkimuksessa nostetaan esiin vanhempien tarvitsevan tukea perheen jälleenyhdistämisen jälkeen. Kuitenkin vanhemmat ovat kokeneet, että avun tarjoaminen voidaan kokea synonyymina huonolle vanhemmuudelle. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteen nähdään vaikuttavan kokemukseen perheenjälleenyhdistämisestä sekä sen onnistumiseen. Mitä parempi suhde työntekijällä ja asiakkaalla on toisiinsa, sitä enemmän tietoa perheenjälleenyhdistämisestä on saatavilla.

Sijaishuollossa olevalle lapselle tulee sijaishuollon aikana järjestää riittävät lapsen edun mukaiset palvelut ja tukitoimet. Tukitoimien järjestämisellä voidaan tarkoittaa tukitoimien järjestämistä niin lapselle, perheelle, lapsen läheiselle henkilölle tai kaikille edellä mainituista. (Räty 2023, 596.) Hoikkalan ja Heinon (2013, 21, 43) vanhempikyselyyn vastanneista 13 vastasi, että heille ei ole tarjottu mitään tukitoimia tai niitä oli joutunut itse etsimään ilman

tukea. Selvityksen perusteella vanhemmat ja muut huostaanotetun lapsen läheiset kokevat usein tullessa jätetyksi yksin lapsen sijoituksen jälkeen. Pekkarinen (2011, 62) nostaa esiin, että vanhempien tukeminen voi jäädä sijaishuollon laitosten tai sijaisperheiden tehtäväksi. Epäselvää on myös se, kuinka usein vanhemmille tehdään lain takaama vanhemmuuden suunnitelma.

Balsells ym. (2017) nostavat esiin neljä erilaista tuen muotoa, joita tarvitaan onnistuneeseen perheen jälleenyhdistämiseen. Tarvitaan formaalia eli virallista tukea lastensuojelun viranomaisilta sekä tukea myös muilta virallisilta toimijoilta, kuin lastensuojelusta. Vanhemmat tarvitsevat myös epävirallista tukea, esimerkiksi erilaisista tukiryhmistä, joiden osallistujilta vanhempien on mahdollista saada vertaistukea. Formaalin ja informaalin tuen tulisi myös olla vuorovaikutuksellista. (emt.) Formaalina tukena voidaan ajatella olevan esimerkiksi lastensuojelun tarjoama perhetyö jälleenyhdistämisen tukena ja informaalina tukena taas voidaan katsoa olevan esimerkiksi kolmannen sektorin järjestöistä tai läheisiltä ihmisiltä saatu tuki.

Suomessa on erilaisia vertaistukeen perustuvia ryhmiä huostaanotettujen lasten vanhemmille, esimerkiksi Kasvatus- ja perheneuvonta ry Kasperin Voikukkia vertaistukiryhmä. Lietz ym. (2011, 14) tutkimukseen osallistuneista perheistä kahdeksan ajattelevat, että he haluavat oman kriisin ohitettuaan tukea muita perheitä ja tämän tukevan myös heidän omaa prosessiaan. Myös Stephens ym. (2017, 32) tutkimuksessa haastatellut vanhemmat nostavat esiin, että vertaistuki toisilta vanhemmilta, joiden lapsi on ollut sijoitettuna, on tärkeä tekijä perheen jälleenyhdistämisen onnistumisen kannalta. (emt.) Vertaistuesta voidaan nähdä hyötyvän sekä vertaistuen antajat kuin vertaistukea vastaanottava henkilö.

Perheen ulkopuolisen tuen nähtiin olevan tärkeä tekijä perheen jälleenyhdistämisen onnistumisen kannalta. Perheen ulkopuolinen tuki voidaan jaotella sukuun, ystäviin, naapureihin, tukiryhmiin, uskuntoon liittyviin ryhmiin ja lapsen hyvinvointia tukeviin viranomaisiin. Isovanhemmat, vanhemmat ja sisarukset nähdään olevan perheen emotionaalisen rohkaisuna ja konkreettisenä tukena usein. Jos laajennettua perhettä ei ole tukena, niin niin ystävät ja naapurit ovat olleet vahvimpia tukijoita. (Lietz ym. 2011, 10–11.) Suomessa kolmas sektori tarjoaa monia tukimuotoja, joihin perheet voivat osallistua.

Ennen lapsen kotiinpaluuta tulee varmistaa, että perheessä on tapahtunut positiivisia muutoksia (Farmer & Wijedasa 2013, 1627). Vanhemmalla tulee olla riittävä kyky huomioida lapsen muuttuneen sijoituksen aikana ja vanhemman pystyvän sopeutumaan lapsessa tapahtuneeseen muutokseen (Balsells ym 2017.) Vanhempien mentalisaatiokyvyn voidaan katsoa vaikuttavan heidän kykyynsä sopeutua lapsessa tapahtuneisiin muutoksiin. Vanhemman mentalisaatiokyvyllä tarkoitetaan vanhemman osaamista pohtia lapsen kokemuksia ja tunteita erilaisissa tilanteissa kuin myös halua nähdä lapsen ulkoisen käyttäytymisen taakse. (Pajulo & Pyykkönen 2011, 71.) Vanhemman mentalisaatiokyvyn vahvistamisella tavoitellaan sitä, että vanhempi pohtisi samanaikaisesti omaa toimintaansa ja kokemustaan ja niiden vaikutusta lapseen ja lapsen näkökulmaa samaan tilanteeseen. (Pajulo ym. 2015, 1054.) Vanhemman mentalisaatiokyvyn vahvistamisella voidaan nähdä olevan myönteinen vaikutus perheen jälleenyhdistämisen onnistumiseksi.

Lietz ym. (2011, 14) tutkimuksessa vanhemmat, joiden lapsi on kotiutunut sijaishuollosta, kokivat konkreettisen tuen ja emotionaalisen rohkaisemisen olevan tärkeitä tuen muotoja lapsen onnistuneelle kotiin paluulle. Lopez ym. (2013) nostavat esiin perheen jälleenyhdistämisen todennäköisyyden olevan yhteydessä siihen, kuinka nopeasti perheen jälleenyhdistämiseen on aloitettu pyrkimään sijoituksen alusta. Mikäli lapsen kotiutumista on aloitettu valmistelemaan ensimmäisen vuoden aikana sijoituksen alusta, perheen jälleenyhdistämisen tapahtuminen nähdään todennäköisempänä kuin sijoituksen pitkittyessä.

Perheen jälleenyhdistäminen epäonnistuu harvemmin silloin, kun sijaisperhe antaa voimakkaan tuen kotiinpaluulle (Farmer & Wijedasa 2013, 1616). Farmer (2014) nostaa esiin, että sijaisperheen tai laitoksen henkilökunnan pystyessä luomaan luottamuksellisen ja tukevan suhteen biologiseen perheeseen, nähdään perheen jälleenyhdistäminen todennäköisempänä. Jos sijaisperheet tai laitoksen henkilökunta tukivat perheitä myös perheen jälleenyhdistämisen jälkeen, onnistui perheen jälleenyhdistämisen pysyvämmin. Perheen jälleenyhdistämisen nähtiin olevan vähemmän haavoittava tilanne, jos siihen oli valmistauduttu huolellisesti.

3.3 Pysyvän kodin merkitys lapselle

Lapsella on oikeus kasvaa ja kehittyä turvallisessa ympäristössä silloinkin, kun vanhemmat eivät pysty tarjoamaan lapselle kasvua ja kehitystä tukevaa ympäristöä (Pösö 2016, 319). Sijaishuollossa kasvavalla lapsella on oikeus kokemukseen pysyvyydestä ja kodista, kuten kaikilla muillakin lapsilla. Lastensuojelun interventiot, kuten sijaishuolto ja avohuollon sijoitukset, pyrkivät ratkaisemaan lasten elämäntilanteiden haasteita, mutta vastavuoroisesti ne aiheuttavat lasten arkeen monipaikkaisuutta (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018, 11). Stott & Gustavsson (2009, 619) kuvaavat pysyvyyttä sijaishuollossa kolmen osa-alueen kautta, jotka ovat suhdeperusteinen pysyvyys, juridinen pysyvyys sekä paikkaperusteinen pysyvyys. (emt.) Tässä luvussa keskitytään näistä ulottuvuuksista suhdeperusteiseen sekä paikkaperusteiseen pysyvyyteen.

Laakson (2016, 162) tutkimukseen osallistuneilla nuorilla on ollut huomattava määrä muutoksia elämässään jo ennen huostaanottoa, niin asuinpaikoissa kuin heistä huolehtineissa ihmisissä. Muutokset ovat voineet johtua sekä vanhempien eroista ja tätä seuranneista uusista ihmissuhteista (esimerkiksi vanhemman uusi puoliso ja tämän lapset tai sisarpuolista), että muutoista paikkakunnalta toiselle. Myös ennen huostaanottoa on voinut olla jo useita sijoitusjaksoja, jotka ovat vaikuttaneet pysyvyyden kokemukseen. (emt.) Muutoksien myötä kodin fyysinen paikka sekä kotiin kuuluvat ihmissuhteet ovat voineet vaihtua jo useamman kerran ennen sijaishuoltoa.

Perheen käsite on lähtökohtaisesti jokaiselle ihmiselle tuttu, mutta sijaishuollossa käsitys perheestä muuttuu. Huostaanotto ja kodin ulkopuolelle sijoittaminen vaikuttaa perhesuhteisiin ja jokaisen perheenjäsenen identiteettiin osana perhettä. Sijoituksen aikana niin lapsen kuin aikuisen on muokattava omaa identiteettiään vastaamaan uuden arkielämän rakenteita. (Pitkänen 2011, 17.) Perheessä ihmisiä sitoo yhteen esimerkiksi huolenpito, hoiva, läheisyys ja resurssien jakaminen. Perheessä nähdään olevan lapsen ja aikuisen roolit ja erilaiset tehtävät. (Forsberg 2003, 8–9.) Vanhemman roolin keskiössä huostaanoton jälkeen ei ole enää lapsen ja vanhemman välinen hoiva – ja huolenpitosuhde (Pitkänen 2011, 20). Sijaishuolto vaikuttaa kaikkiin edellä oleviin perheessä ihmisiä toisiinsa sitoviin tekijöihin, jolloin perhesuhteiden muutokset vaikuttavat myös lapsen kokemukseen pysyvyydestä. Perhesuhteet muuttuvat sijaishuollon alussa, mutta myös sijaishuollon aikana. Perheen ja kodin käsite liittyvät tiiviisti toisiinsa.

Linnavuori (2020, 188) kuvailee kodin käsitteen syntyvän eri paikoista ja tiloista ja sen muodostuvan eri systeemeissä ja ulottuvuuksissa. Kodin katsotaan olevan välttämätön lapsen henkiselle hyvinvoinnille, identiteetin rakentumiselle, sosiaaliselle toimijuudelle sekä luottamukselle eri asioiden ja ihmisten pysyvyydelle. Biehal (2014, 968) tarkastelee pitkäaikaisessa perhehoidossa olleiden kodin määrittävän muuten kuin kiinteänä paikkana, vaan pikemminkin sosiaalisena, psyykkisenä ja ajallisena tilana, johon he kokevat kuuluvansa. Liike biologisen perheen ja sijaisperheen välillä ei ainoastaan vaikuta entisiin kokemuksiin kodista, vaan luo jatkuvasti uusia yhteyksiä ja kokemuksia. Forsberg (2018) kuvailee kodin tunnun käsitteen sisältävän ajatuksen paikasta, johon liittyy niin kokemus ihmissuhteista kuin fyysisestä paikasta ja niihin liittyvistä tunteista. Tunne siitä, että kuuluu johonkin paikkaan, on osa laajempaa kuulumisen kokemusta, jolla nähdään olevan tärkeä osa lapsen hyvinvointia.

Sijaishuollon erityisenä tavoitteena tulisi olla jatkuvuus, sillä huostaan otetuilla lapsilla on usein toistuvia kokemuksia ympärillä olevien aikuisten vaihtumisesta. Sijoitetut nuoret ovatkin nostaneet esiin, että he kaipaavat pysyvyyttä ja pysyvyyden tuomaa turvallisuutta. Tämä linkittyy vahvasti tarpeeseen ja oikeuteen kiinnittyä sekä kasvaa pysyvissä ihmissuhteissa. (Kananoja ym. 2013, 45.) Myös Sinkkonen (2015, 163) korostaa, että sijaishuollon yksi tärkeimmistä tehtävistä on järjestää lapselle suotuisat olosuhteet ja mahdollisuudet riittävän kiintymyssuhteen muodostamiseksi häntä sijaishuollossa hoitavaan aikuiseen.

Huostaanotetulle lapselle turvallisten kasvuolosuhteiden ja pysyvien ihmissuhteiden merkitys on erityisen suuri, sillä lapsella on usein jo taustassaan epävakaita ihmissuhteita ja kasvuolosuhteita. Sijaishuoltopaikan vaihtuessa lapsi irrotetaan siitä arjesta ja ympäristöstä, missä hän on ollut muutokseen saakka. Sijaishuoltopaikan muuttuessa esimerkiksi lapsen koulunkäynti, kaverisuhteet tai harrastukset muuttuvat kokonaan. Mitä useampi muutoksia lapsi joutuu kohtaamaan, sitä enemmän lapsen selviytymiskyky joutuu koetukselle. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 12,15.) Seuraavassa kappaleessa käsitellään keinoja pysyvyyden vahvistamiselle.

3.4 Keinot vahvistaa pysyvyyttä sijaishuollossa

Puustinen-Korhonen & Pösö (2010, 11) jaottelevat kasvuolosuhteiden pysyvyyden tarkastelun neljään ulottuvuuteen, jotka ovat sijoituspaikan, sosiaalisten suhteiden, tukitoimenpiteiden ja huoltajien pysyvyys. Tässä luvussa keskitytään erityisesti sosiaalisten suhteiden pysyvyyden tarkasteluun ja sijaishuollon keinoin niiden vaikuttamisen mahdollisuuksiin. Sosiaalisten suhteiden pysyvyydellä viitataan niin huoltajien, sijaishuollon työntekijöiden, sijaisvanhempien kuin lapsen välisiin suhteisiin.

Luottamuksellinen ja pysyvä suhde sijoitetun lapsen ja työntekijöiden välillä on tärkeä tekijä kasvuolosuhteiden pysyvyyden kannalta. Pysyvät työntekijät ovat ensiarvoisen tärkeitä, jotta sijaishuollossa pystytään turvaamaan vakaat kasvuolosuhteet. (Puustinen-Korhonen & Pösö, 2010, 17.) Eronen (2013, 49) nostaa esiin, että sosiaalisten suhteiden pysyvyyden tavoitteen sijaishuollossa voidaan ajatella olevan lasta tukevien ihmissuhteiden jatkumisen tukemista ja lasta haavoittavien suhteiden katkaisemista. Sijaishuollon työskentelyssä tulee olla siis mahdollisuus pysyvyyden tukemiselle, sekä muutoksille ja tähän suuntaan sijaishuoltoa tulisi kehittää. (emt.) Vaikka haavoittavien ihmissuhteiden katkaisemisen voidaan ajatella olevan pysyvyyttä vastaan, on kuitenkin lapsen edun mukaista keskittyä lasta tukevien ihmissuhteiden vahvistamiseen.

Sijaishuollossa pysyvyyden kokemukseen vaikuttavat sijaishuoltoapaikkojen muutokset. Laakson (2019, 52–54) tutkimukseen osallistuneet kuvaavat sijaishuoltoapaikkojen muutokseen liittyvän sekä positiivisia että negatiivisia tekijöitä. Sijaishuoltoapaikan muuttuessa sijaishuoltoapaikan aikuiset vaihtuvat, suhteet sijaishuoltoapaikan lasten kesken katkeavat ja esimerkiksi koulun vaihdon myötä myös opettajat vaihtuvat. Kuitenkin sijaishuoltoapaikan muutos voitiin kokea myös hyvänä asiana, jos nuori koki uuden sijaishuoltoapaikan olevan hänelle sopivampi. Sijaishuoltoapaikan muuttuessa nuori voi kokea osattomuutta oman elämänsä päätöksiin. Osallisuuden kokemukseen vaikuttavat suhteet lapsen ja sijaishuoltoapaikan aikuisten kuin sosiaalityöntekijän välillä. (emt.) Pysyvyyden kokemukseen voidaan vaikuttaa pyrkimällä välttämään sijaishuoltoapaikkojen muutoksia, mutta myös vahvistamalla suhdetta lapsen ja aikuisten välillä.

Sijaishuollossa kasvavalle nuorelle ihmissuhteiden pysyvyyttä ja jatkuvuutta haastavat työntekijöiden vaihtumisten lisäksi sijaishuollon päättymisen vaikutukset. Groopin (2021,

262) tutkimuksessa nousee esiin, että huostaanoton myötä osalla nuorista yhteydet syntymäperheeseen ja sukuun katkeavat. Tämän lisäksi sijaishuollon aikaiset kannattelevat aikuissuhteet katkeavat usein sijaishuollosta itsenäiseen elämään muuttamisen jälkeen. Sijaishuollossa kasvavalle nuorelle saattaa muodostua kokemus siitä, että hän ei pysty vaikuttamaan ihmissuhteiden ylläpitämiseen, eikä sijaishuollossa kasvavia nuoria systemaattisesti rohkaista ylläpitämään aikuissuhteita. Tämän lisäksi nuorien kanssa ei välttämättä käydä lävitse suhteiden päättymistä. (emt.) Sijaishuollossa ihmissuhteiden pysyvyyden kokemukseen vaikuttavat näin ollen lastensuojelujärjestelmästä johtuvat tekijät.

Lastensuojelulain 32§ mukaan lapsen läheisverkosto tulee aina kartoittaa ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Läheisverkosto voidaan jättää kartoittamatta vain, jos asian kiireellisyys tai muun perustelluin syin sitä ei ole tarpeen tehdä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 32§.) Sukulaissijoituksen voidaan katsoa olevan yksi keino lisätä pysyvyyttä ja jatkuvuutta huostaanotettujen lasten elämään. Sukulaissijoituskoti on usein lapsille jo ennestään tuttu ja täten tuntui myös turvalliselta. Lapsilla oli myös usein muistoja sukulaissijoituspaikasta ja muistot ajasta ennen huostaanottoa. Huostaanoton jälkeen muistot saattavat kietoutua yhteen. Sukulaissijoituksen pysyvyyttä on tutkimuksessa haastanut haave perheen jälleenyhdistämisestä, joka on luonut epätietoisuutta, vierautta ja epävarmuuden kokemusta omasta tulevaisuudesta. (Kallinen 2017, 220.)

Sijaishuolto muuttaa aina myös lapsen ja vanhemman suhdetta toisiinsa, sillä vanhempi ja lapsi eivät elä arkea yhdessä enää samalla tavalla kuin ennen. Sijaishuolto perustuu ajatukseen siitä, että lapsella on omat perhesuhteensa, jonka rinnalle muodostuu sijaishuoltopaikan ihmissuhteet. Sijaishuolto voi myös vaurioittaa olemassa olevia ihmissuhteita, tuomatta korvaavia ihmissuhteita. (Puustinen-Korhonen & Pösö, 2010, 12, 15.) Stephens ym. (2017, 31) tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat yhden sijoituksen jälkeen uuden sijoituksen olevan mahdollinen (emt). Vanhemmat kokivat jo yhdenkin sijoituksen voivan vaikuttaa luottamukseen pysyvyydestä ja tulevan ennakoimisesta. Sijoitusten nähdään vaikuttavan myös luottamukseen tulevasta pysyvyydestä ja jatkuvuudesta. Sijoitukset siis itsessään vaikuttavat heikentävästi pysyvyyden kokemukseen.

Seuraavaksi käsitellään adoptiota, sillä adoption tuominen osaksi lastensuojelun toimenpidevalikoimaa voidaan nähdä lisäävän pysyvyyttä sijaishuollossa kasvavalle lapselle ja monissa muissa maissa adoptiota käytetäänkin osana lastensuojelun toimenpiteitä. Adoptio

ei ole Suomessa lastensuojelun toimenpidevalikoimassa vaan adoptiosta säädellään adoptiolarissa (Pösö 2015, 16). Lastensuojelussa pysyvyys on tunnustettu lapsen edun kannalta merkittäväksi tekijäksi, jolloin adoptio tarjoaa sijaishuoltoa pysyvämmät olosuhteet. Adoptiopolitiikan ja lastensuojelun erillään pitämistä on kritisoitu molempien lakien historian ajan. (Eriksson & Pösö 2021, 115). Huolimatta eri maiden lastensuojelujärjestelmien poikkeavuuksista, adoption nähdään olevan paras tapa lisätä pysyvyyttä. Adoption avulla lisätään lapsen ja vanhemman välistä juridista pysyvyyttä, asumisen pysyvyyttä ja suhteiden pysyvyyttä. Suhteiden pysyvyyteen adoptio vaikuttaa niin, että sen avulla lapsi ja vanhempi näkevät toisensa osana omaa perhettään. (Pösö, Skivenes & Thoburn 2021, 8.)

Vuonna 2012 adoptiolakia muokattiin niin, että syntymävanhemman ja adoptoidun lapsen välinen yhteydenpito sallittiin eli avoin adoptio tuli mahdolliseksi. Suomessa adoption vahvistaminen vaatii biologisen vanhemman suostumuksen ja biologiset vanhemmat saavat adoptioneuvontaa. Adoptioneuvontavaiheessa biologinen vanhempi voi vielä muuttaa mieltään. Vanhemman tilanne voi olla myös sellainen, että hän ei pysty sitoutumaan adoption prosessiin ja mikäli hänestä on lastensuojelullinen huoli, siirretään tiedot lastensuojelun piiriin. (Laine ym. 2018, 200, 204.)

Laine ym. (2018, 204–205) nostavat tutkimuksessaan esiin lastensuojelun ja adoption rajapintojen haasteita. Yhtenä merkittävänä haasteena nostettiin esiin tiedon puute huostaanoton rajapinnassa. Sosiaalitoimen työntekijöillä ei välttämättä ole tarvittavaa tietoa adoptioprosessista neuvomiseen. Toisena haasteena nähtiin mahdollinen sijaisperheen adoptioprosessin jarruttaminen, sillä sijaisvanhempia voi huolestuttaa psykososiaalisen ja taloudellisen tuen menettäminen. Myös Eriksson ja Pösö (2021, 114) nostavat esiin, että adoption jälkeisen taloudellisen ja emotionaalisen tuen puuttuminen saattaa olla yksi tekijä, jonka vuoksi sijaisvanhemmat eivät adoptoi heille sijoitettua lasta (emt). Lapsen erityiset tarpeet tukeen ja hoitoon eivät välttämättä ratkea ainoastaan adoptiolla, vaikka adoptio voi vaikuttaa arjen ja ihmissuhteiden pysyvyyteen (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14).

Tutkimuksen aineisto-otteessa on nostettu esiin ajatus siitä, että vanhemmalla on vahva oikeus lapseensa, vaikka adoptio nähtäisiin lapsen edun mukaisena ratkaisuna (Laine ym. 2018, 204–205). Seuraavassa osiossa käsitellään tutkimusasetelmaa, jossa nostetaan tutkimuskysymyksissään esiin ajatus siitä, miten perheen jälleenyhdistämisen tavoite olisi mahdollisimman lapsen edun mukainen, jolloin keskityttäisiin ensisijaisesti lapsen kokemukseen, eikä vanhemman oikeuteen omaan lapseensa.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tavoitteeni on tutkia sijoitettuna olleiden mielipiteitä sijaishuollon järjestelmästä erityisesti lapsen edun näkökulmasta suhteessa perheen jälleenyhdistämisen tavoitteeseen. Tutkielmassa nostan esille lapsen edun määrittelyjen ja perheen jälleenyhdistämisen tavoitteesta olevien ajatusten ja mielipiteiden yhteyksiä toisiinsa. Tutkielmassa pohdin myös kodin kokemusta vahvistavia sekä haastavia tekijöitä sekä pysyvyyden kokemuksen vaikutusta sijaishuollossa kasvavalle lapselle ja nuorelle.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitkä tekijät tukevat lapsen edun toteutumista perheen jälleenyhdistämisen tavoitteessa?
2. Mitkä tekijät selittävät sijaishuollossa pysyvän kodin kokemusta?

4.2 Tutkimuksen aineisto ja analyysimenetelmät

Tutkielmani aineistona on käytetty kuutta yksilöhaastattelua. Haastattelut ovat toteutettu helmi-maaliskuun 2024 aikana. Haastateltavat olivat kaikki 20–30-vuotiaita ja he ovat olleet sijoitettuna joko lastensuojelulaitoksessa tai sijaisperheessä. Haastateltavat asuivat laajasti eri puolilla Suomea ja heillä oli taustallaan eri pituisia sijoituksia. Osa haastateltavista oli ollut sijoitettuna varhaislapsuudesta täysi-ikäisyyteen, teini-ikästä aikuisuuteen ja osa vain parin vuoden ajan teini-ikäisenä. Kaikkien haastateltavien sijaishuollon asiakkuus oli ollut hyvin erilainen toisistaan, mikä korostaa sijaishuollon moninaisuutta.

Haastattelukutsu on jaettu Turun Veturointi toiminnassa oleville lastensuojelun kokemusasiantuntijoille sekä SOS- lapsikylän täysi-ikäisille SOS-kehittäjänuorille. Turussa sijaitseva nuorten aikuisten kohtaamispaikka Tsemppari jakoi haastattelukutsun kävijöilleen. Haastattelukutsu oli tämän lisäksi esillä sosiaalisessa mediassa, jossa jaoin sen Facebookissa ja Instagramissa. Kutsua jaettiin sosiaalisessa mediassa eteenpäin ja se tavoitti laajan joukon yleisöä. Kutsua on lähetetty kohdenetusti kohderyhmään kuuluville, mutta itse en ole

lähestynyt suoraan ketään, jotta haastatteluun osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista. Kaikki haastateltavat olivat itselleni entuudestaan täysin tuntemattomia. Haastatteluun osallistuneista osa kertoi jakaneensa kutsua kohderyhmään kuuluville ja tahoille, joiden toiminnassa he itse olivat mukana (esimerkiksi Perhehoitoliitolle). Osa haastateltavista kertoivat vielä haastattelun jälkeen jakavansa kutsua eteenpäin tuntemilleen kohderyhmään kuuluville. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina ja ne toteutuivat yhtä lukuun ottamatta Teamsin kautta. Yksi haastattelu toteutettiin kirjaston kokoushuoneessa ja nauhoitettiin tietokoneen nauhoitusohjelmalla.

Puolistrukturoidussa eli teemahaastattelussa edetään tiettyjen teemojen kautta ja teemojen alla on tarkentavia kysymyksiä aiheesta. Teemahaastattelussakaan ei voida kysyä mitä vain, vaan tulee kysymyksiä, joilla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tutkimuskysymyksiä ympärille. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tutkimukseni teemat ovat lapsen etu, perheen jälleenyhdistämisen velvoite ja pysyvyys. Näiden kolmen teeman alle olen rakentanut myös haastattelukysymykset. Hyvärinen ym. (2024) nostavat esiin, että teemahaastatteluissa ei aina kysytä samoja jokaiselta haastateltavalta samoja kysymyksiä tai kysymyksiä samassa muodossa, vaan haastattelija voi muotoilla kysymyksiä vapaasti.

Olen kysynyt kaikilta haastateltavilta kysymykset samoista teemoista, mutta en ole noudattanut kysymyksiä tarkalleen, sillä keskustelussa on voinut nousta jo aiemmin esiin vastaus kysymykseen tai aiheita on jo sivuttu muilla tavoin. Olen voinut esittää tarkentavia kysymyksiä tai kysynyt lisäkysymyksiä jostain haastateltavan kertomasta. Haastateltavat saattoivat kysyä haastattelun aikana lastensuojelun nykytilanteesta tai käytännöistä, joista pyrin kertomaan yleisellä tasolla niin, että en ohjaa haastateltavien ajatuksia aiheesta. Kaikki haastattelutilanteet sujuivat rennosti ja pyrin pitämään tilanteen keskustelevana ja ilmapiirin leppoisana. Haastattelun onnistumisen kannalta eduksi on, että haastateltavat voivat perehtyä annettuihin teemoihin etukäteen (Tuomi & Sarajärvi 2018). Kaikki haastatteluun osallistuneet saivat haastattelukysymykset etukäteen, jotta haastattelutilanteeseen tuleminen olisi helpompaa. Tutkielman aihe on sensitiivinen ja saattaa herättää vahvojakin tunnereaktioita, vaikka tutkimuksessa ei keskitytä henkilökohtaisiin kokemuksiin.

Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysissa keskitytään siihen mistä aiheista, asioista ja teemoista haastatteluissa puhutaan eikä kielellistä ilmausta analysoida. Laadullinen sisällönanalyysi pohjautuu tutkijan

tekemälle koodaukselle, josta tutkija tunnistaa ja nimeää aineistostaan löytämiä sisällöllisiä elementtejä. Koodauksen tekeminen voi olla aineistolähtöistä, jolloin tutkija lähtee etsimään niitä kohtia aineistosta, jotka kertovat tutkittavasta asiasta jotain tutkijaa kiinnostavaa. (Vuori 2024a.) Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessia kolmen vaiheen kautta. Ensimmäisenä aineisto pelkistetään eli redusoidaan, jolloin aineistosta voidaan karsia tutkimuksen kannalta epäolennaisia asioita kokonaan pois. Tämän jälkeen pelkistetyistä ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia sekä muodostetaan alaluokkia, jota kutsutaan klusteroinniksi eli ryhmittelyksi. Alaluokkien teon jälkeen niitä voidaan yhdistää ja muodostaa yläluokkia. Viimeisenä vaiheena yläluokat yhdistetään pääluokiksi ja muodostetaan kokoava käsite. Kokoavien käsitteiden muodostamista kuvataan abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistelemällä saadaan vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Olen lukenut kaikkien haastattelujen litteroinnit useaan otteeseen ja yliviivannut haastatteluista kaikki tutkimuskysymyksiin liittyvät otteet. Tämän jälkeen ryhmittelin erilliseen tiedostoon kaikki lainaukset ja nimesin joka lainauksen. Lainausten nimeämisen jälkeen laskin kuinka monta kutakin nimettyä lainausta oli ja tulokset osioon nostin teemat, joita nousi haastatteluista määrällisesti eniten esiin. Näiden pohjalta loin tulokset osion otsikot ja käsiteltävät asiat. Analyysin tekeminen eteni koko ajan aineistolähtöisesti ja palasin aina uudelleen takaisin aineiston pariin, jolloin aineisto tuli minulle tutuksi.

4.3 Tutkimuksen eettisyys

Hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen sisältyy rehellisyys, luotettavuus, vastuunkanto ja arvostus (TENK 2023, 11). Haastatelllessani ihmisiä tutkielmaani minun tulee kunnioittaa haastateltavien ihmisarvoa, yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta. Tutkijan roolissa minun tulee huomioida, kuinka sensitiivinen aihe on ja määrittellä sen mukaan aiheen käsittelytapa. Ennen haastattelutilannetta olen pohtinut, miten erilaisista asioista on hyvä kysyä tarkentavia kysymyksiä ja miten erilaisia teemoja on hyvä ottaa puheeksi. (Vuori 2024b.)

Haastateltaville on kerrottu kirjallisesti ennen haastattelua osallistumisen olevan vapaaehtoista ja suostumuksen haastatteluun olevan mahdollista peruuttaa koska vain ennen haastattelua tai haastattelun aikana. Tämän lisäksi olen kertonut haastattelun aluksi, että jokaiseen kysymykseen voi vastata niin paljon kuin tuntuu itsestä hyvältä tai kysymyksiin voi jättää

myös kokonaan vastaamatta. Olen kertonut tutkittaville aineiston hävittämisestä tutkielman valmistumisen jälkeen. Kerroin myös, että tutkittavien henkilöllisyydet jäävät ainoastaan minun tietooni, eikä haastateltavat ole tunnistettavissa valmiista tutkielmasta. Haastattelun lopuksi kerroin, että haastateltavat voivat olla minuun yhteydessä sähköpostitse, jos heillä tulee vielä jotain kysyttävää tai heitä mietityttää jokin haastattelussa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole kehitetty yksiselitteisiä ohjeita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Laadullisessa tutkimuksessa tulee aina perustella miksi erilaiset ratkaisut ja tulkinnat on tehty. Tutkimuksessa tehtyjen tulkintojen tulee nojata aineistoon ja aineistosta on hyvä antaa riittävästi esimerkkejä. Laadullisessa tutkimuksessa luodaan aina rajallinen näkökulma tutkittuun ilmiöön, sillä ihmisten toiminta, yhteiskunta ja kulttuuri ovat monitasoisia ja monimutkaisia ilmiöitä. (Vuori 2024c.) Tutkielmani tarkoituksena on nostaa esiin haastateltavien ajatuksia tutkielman teemoista, eikä tutkimuksen tulokset ole objektiivisesti yleistettävissä. Tutkielmaan osallistui kuusi haastateltavaa ja kolme osallistujaa ei saapunut sovittuna ajankohtana Teamsiin. Tavoittelin heitä ja kahden kanssa sovittiin myös uusi ajankohta haastattelulle, mutta myös silloin haastattelut peruuntuivat. Olisin toivonut tutkielmaani muutamaa haastattelua enemmän, mutta olen tyytyväinen haastatteluista saamaani aineistoon, joka oli laajempi ja kattavampi, kuin olisin osannut ajatella etukäteen. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 99) ovat arvioineet, että pro graduun sopiva haastattelujen määrä on kuudesta kahdeksaan, mutta kuitenkin ei voida määritellä absoluuttista määrää sille, mikä on oikea määrä haastateltavia.

Kuuden haastattelun jälkeen tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettäviä, eikä laadullisessa tutkimuksessa pyritä yleistettävyyteen. Jokaisen haastateltavan kokemukset, ajatukset ja näkemykset ovat merkittäviä lastensuojelun kehittämisen kannalta kuitenkin merkittäviä ja tarjoavat arvokasta tietoa entistä paremmin lapsen edun huomioisessa sijaishuollossa. Haastattelut olivat 45min- 90 min mittaisia ja litteroitua tekstiä yhteensä 140 sivua. Haastattelut täydensivät toisiaan ja teemat, jotka nousivat esiin, toistivat itseään. Vaikka haastatteluja olisi ollut muutama enemmän, ajattelen, että todennäköisesti se ei olisi vaikuttanut merkittävästi työn lopputulokseen. Haastattelut alkoivatkin siis satureitumaan eli voidaan ajatella aineiston kylläntymisen alkaneen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99: Eskola & Suoranta 2014). Haastateltavat olivat hyvin erilaisista lähtökohdista ja eripuolilta Suomea, jonka ajattelen vaikuttavan positiivisesti tutkimuksen lopputulokseen. Baker ja Edwards (2012, 18) nostavat esiin, että tutkija voi myös keinotekoisesti ajatella löytäneensä aineiston

saturaatiopisteen, jos toivoo löytäneensä oikean määrän haastateltavia. Ajattelen tämän olevan mahdollista myös itseni kohdalla, mutta pyrin tarkastelemaan aineistoani mahdollisimman kriittisesti ja arvioida kykyjeni mukaan objektiivisesti aineiston riittävyttä.

Teemat, joita haastatteluissa käsitellään ovat samankaltaisia kuin roolissani lastensuojelun sosiaalityöntekijäni. Olen pohtinut ennen haastatteluja, niiden aikana ja niiden jälkeen omaa rooliani haastattelijana. Olen pyrkinyt haastatteluissa tietoisesti keskittymään siihen, että olen opinnäytetyön tekijän roolissa, enkä sosiaalityöntekijänä, vaikka keskusteltavat teemat ovatkin voineet olla samankaltaisia kuin työssäni. Onnistuin mielestäni haastatteluissa asettumaan haastattelijan rooliin, vaikka se vaatikin minulta keskittymistä haastattelujen ajan. Jokaisen haastattelun jälkeen pyrin myös refleктоimaan omaa toimintaani, ja sitä miten olen kysynyt lisää tai miten olen kommentoinut.

Olen pyrkinyt luomaan haastattelutilanteista mahdollisimman rentoja ja keskustelevia. Jokainen haastateltava kertoi myös henkilökohtaisesta tarinastaan, toiset enemmän ja toiset vähemmän ja pyrin olemaan mahdollisimman sensitiivinen jokaisen haastateltavan kohdalla ja validoimaan heidän kokemustaan tilanteesta. Pyysin myös tallentamisen lopettamisen jälkeen jokaiselta haastateltavalta palautetta ja kysyin, millainen fiilis haastattelusta jäi. Kerroin vielä haastattelun lopuksi, että jos haastateltavilla on jotain kysyttävää vielä haastattelun jälkeen, he voivat olla sähköpostitse minuun koska tahansa yhteydessä.

5 Lapsen edun ja pysyvyyden kokemuksen huomioiminen perheen jälleenyhdistämisestä tavoiteltaessa

5.1 Lapsen mielipiteen kuuleminen

Lapsen etua määriteltäessä haastattelujen perusteella keskeisenä asiana nähtiin olevan lapsen mielipiteen kysyminen ja lapsen kohtaaminen. Suurimmassa osassa haastatteluja nousi esiin kokemus siitä, että lapsen mielipidettä ei ollut ensisijaisesti huomioitu tai haastateltavat olivat kokeneet, että vanhempien ja muiden aikuisten mielipiteitä pidettiin lasten mielipiteitä arvokkaampina. Lapsen mielipiteen kysymisen nähdään mahdollistavan lapsen osallisuuden kokemuksen. Osallisuuden nähdään toteutuvan kahdella eri tasolla, sekä yksittäisissä kohtaamisissa että asiakasprosessien kokonaisuutena (Muukkonen 2008, 152). Haastatteluissa keskusteltiin sekä lapsen osallisuudesta koko asiakasprosessiin sekä yksittäisten kohtaamisten merkityksestä osallisuuden kokemukselle.

Lastensuojelulain 5§ nostetaan esiin, että lasta tai nuorta koskevia päätöksiä tehdessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota lapsen ja nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin. Lastensuojelulain 20§ mukaan lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos mielipiteen selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai mielipiteen selvittäminen on ilmeisen tarpeetonta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 5§.) Lain vaatimus lasten ja nuorten mielipiteiden ja toivomusten kuulemisesta ei kuitenkaan voi onnistua, jos mielipidettä ei kysytä suoraan heiltä. Lapsen edun kuvailtiin toteutuvan lapsen saadessa osallistua itse päätöksentekoon. Pekkarisen (2011, 22) raportissa nuoret toivoivat sosiaalityöntekijän kuuntelevan herkällä korvalla lapsen toiveita. Haastateltava kaksi toteaa, että lapsen etu on sitä, että lapsi osallistuu omassa asiassaan päätöksentekoon.

Myös haastateltava neljä nostaa esiin, että isoimmassa roolissa lapsen edun kannalta parhaan tilanteen löytämisessä on lapsen kuunteleminen. Lapsen osallisuus tiedon tuottamiseen on merkittävää myös siksi, että lapsella on usein sellaista tietoa, joka ei tule lainkaan työntekijöiden tietoon, jos siitä ei kysytä lapselta itseltään suoraan. (Muukkonen 2013, 170.) Haastatteluissa kuvailtiin kokemuksia siitä, että lapsia ei suoraan kuultu huostaanoton jälkeen omista ajatuksistaan, joka vaikuttaa myös siihen, että tilanteen kannalta arvokasta tietoa jää saamatta. Myös haastateltava kolme nostaa esiin tiedon tuotannon tärkeyttä, sillä sosiaalityöntekijälle voidaan aikuisten toimesta kertoa erilaisia totuuksia lapsen tilanteesta ja esimerkiksi sijaisperheen ja biologisen perheen tarinat voivat poiketa toisistaan. Toivonen ja

Pollari (2018) nostavat esiin, että yksi lapsen osallisuuden tarkoitus on tiedon tuottaminen lastensuojelun päätöksenteon ja toiminnan tueksi. Pelkkä muodollinen kuuleminen ei tuota parasta mahdollista tietoa, vaan lapsen tulisi kokea olevansa aidosti osallinen asiansa käsittelyssä. Seuraavassa aineisto-otteessa kuvataan sitä, miten biologisella perheellä ja sijaisperheellä voi olla eri tarinat siitä, mikä lapsen mielipide on. Tämän vuoksi lapsen itsensä kuuleminen nähdään ehdottoman tärkeänä.

H3: Ja tavallaan myös se, että sitten on myös ne perheet. Tavallaan ne biologiset vanhemmat ja se sijaisperhe niin niillähän on myös sitten tasan 2 eri tarinaa mitä se lapsi on kertonut niille. Niin just jotenkin ton purkamista.

Lapsen oikeus osallistua omaan asiaansa on ehdoton ja lapsen kuulematta jättäminen omassa asiassaan on sosiaalityöntekijältä menettelyvirhe, johon voidaan myös jälkikäteen puuttua. Lapsella on kuitenkin oikeus olla osallistumatta oman asiansa käsittelyyn ja lapsen mielipiteen selvittämisen tulee olla lapsilähtöistä ja omaehtoista. (Toivonen & Pollari 2018.) Yhdessäkään haastattelussa ei käynyt ilmi, että haastateltavat eivät olisi halunneet osallistua oman asiansa käsittelyyn tai esittää mielipidettään asiassa. Kaksi haastateltavaa kertoi, että heitä oli kielletty puhumasta lastensuojelun työntekijöille totuutta omasta tilanteestaan.

H5: Miten sä voit tietää lapsen edun, jos sä et ole kuullut lasta, että kenellä on tavallaan se määrittelyvalta siitä, että mikä on se lapsen etu ja onko sitten lapselta edes kysytty

Lastensuojelun tärkein periaate on lapsen etu ja jos lapselle on tullut kokemus siitä, että häntä ei kuulla lainkaan omassa asiassaan, ei myöskään lapsen edun periaate voi toteutua (Toivonen & Pollari 2018). Haastatteluissa sanoitettiin kokemuksesta siitä, että lasta ei oltu kuultu mielipiteestään perheen jälleenyhdistämiseen sijaishuollon aluksi tai välttämättä lainkaan koko sijaishuollon aikana. Tämä vaikuttaa siihen, että perheen jälleenyhdistämisen suunnitelman ei ole voitu katsoa heidän kohdallaan olevan lapsen edun mukainen. Myös Hakalehto (2016, 43) nostaa esiin, että mikäli ilmaisuun kykenevää lasta ei ole kuultu tai hänen mielipidettään huomioitu päätöksenteossa, ei toimenpiteen lopputulos voi olla lapsen edun mukainen. Lapsen edun on arviointi kokonaisvaltaista, laaja-alaista ja aktiivista sekä lapsen tulee osallistua siihen.

H4: Mä luulen, että se olisi kaikkein itse asiassa isoimmassa roolissa just se lapsen kuuntelu siinä, että itsellä on taas omakohtainen kokemus siitä, että alkuun ei kuunneltu.

H5: Miten tän asian suhteen on törmännyt, on ehkä se, että hyvin usein törmäsi siihen, että esimerkiksi kysytään ensin vanhemmalta asioita ja se oli toistuva ilmiö---

Haastateltavat sanoittivat kokemusta siitä, että lasta oli alettu kuulemaan myöhemmin iän kerryttyä tai tilanteiden muuttuttua. Haastateltava neljä oli kokenut, että hänen mielipidettään ei suoraan kuultu aluksi, vaan hän kertoi mielipiteensä yhdelle lastensuojelulaitoksen työntekijälle, jonka kertomana vasta haastateltavan mielipide uskottiin. Haastateltavan kertoessa sijoituksen alkutaipaleesta hänen kokemuksensa oli, että vanhempaa kuunneltiin enemmän ja vanhemman sanomaa pidettiin totuutena. Vasta hänen siirryttyään pidempiaikaiseen sijoituspaikkaan ja siellä vähän ajan kuluttua myös hänen mielipidettään alettiin kuulemaan.

Yksi haastateltavista kertoo kokemuksestaan, että ennen neljäätoista ikävuotta hän koki, että hänellä ei ollut vaikutusta hänen oman elämänsä päätöksiin ja tästä hänelle aiheutui epävarmuuden kokemuksia. Ilman kuultavan osallistumista hänen ei ole mahdollista vaikuttaa päätöksentekoon (Välikoski ym. 2020, 337). Kurttila (2018, 94) nostaa esiin, että vaikka lapsen kuuleminen ei johtaisi muutoksiin lapsen tilanteessa konkreettisesti, kuuleminen luo tilaisuuden myös aikuiselle perustella päätöksiään lapselle. Perustelun avulla lapselle ei jää ainoastaan kokemusta aikuisen käyttämästä pakkovallassa, vaan hänelle voidaan perustella miksi päätökset ovat hänen oman etunsa mukaisia. Haastatteluissa korostettiin päätösten perustelemisen lapselle olevan lapsen oikeudenmukaisuuden kokemuksen näkökulmasta tärkeää.

H1: En mä kokenut, että mulla on mitään osaa eikä arpaa, että vasta sitten kun mä olin ehkä teini-ikäinen niin osasin varmaan itse sanoa kovemmin johonkin väliin mielipiteensä, mutta ei se sanotaan aika seitsemästä ikävuodesta sinne neljääntoista – viiteentoista ikävuoteen saakka tuntuu, että minähän menin ja tein sen mitä muut päättivät jossain seinän toisella puolella. Koen, että tuli melkoista epävarmuutta siitä.

Haastateltava yksi korostaa ajatusta siitä, että lapselta tulee kysyä avoimesti hänen mielipiteistään, eikä olettaa miten lapsi tulee vastaamaan tai miten lapsi toivoo tilanteen

menevän. Haastatteluista painotettiin, että lapselle tulee kertoa rehellisesti kaikki vaihtoehdot ja käydä niistä keskustelua lapsen kanssa. Ikävätkin päätökset on helpompi hyväksyä, jos on saanut ilmaista oman näkemyksensä ja kokee, että omat näkemykset on myös huomioitu käsittelyn aikana. Osallisuus on myös keskeinen tekijä sille, että ihminen kokee päätökset oikeudenmukaisiksi. (Toivonen & Pollari 2018.)

H1: ---Lähdetäänkö sosiaalitoimessa siitä oletuksesta, että totta kai lapsi haluaa kotiin. Ei välttämättä edes kysytäkään, että haluatko sä edes kotiin, että kannattaako meidän käydä tätä keskustelua läpi? Sillä jos se olisi kerrottu mulle, että ei tarvitse palata biologisen perheen luokse, jos ei halua, niin enhän mä olisi mihinkään mennyt. Olisi varmaan ollut paljon helpompi olla.

Välikoski ym. (2020, 332–333) tekemässä tutkimuksessa huostaanoton kuulemistilaisuuksissa nostetaan esiin, että ymmärryksen antaminen kuultavana olevan tilannetta kohtaan, samojen havaintojen jakaminen ja osallistumaan rohkaiseminen lähentävät asiantuntijan ja maallikon välistä viestintäsuhdetta. Haastatteluissa nousi esiin näkemys siitä, että sosiaalityöntekijän kiinnostus lapsen asiasta vaikuttaa siihen, miten lapsi koki tullessa kuulluksi. Myös haastateltava kolme kertoo, että sosiaalityöntekijän kertoessa lapsen hyvistä ominaisuuksista lapsen kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta kasvaa. Karttunen (2010, 103) nostaa esiin huoltoriitoja käsittelevässä väitöskirjassaan, että kuulluksi tulemisella voidaan ajatella olevan kaksi erilaista kriteeriä, joista ensimmäisessä lapsen kokemuksen mukaan työntekijä ymmärtää lapsen kokemusmaailman ja sen mitä lapsi haluaa kertoa sekä sen, että lapsen toiveet välitetään eteenpäin oikeudelle. (emt.) Huoltoriitojen lisäksi tämän voidaan ajatella olevan lapsen toive myös perheen jälleenyhdistämistä tavoitellessa.

Muukkonen (2013, 165) nostaa esiin, että saattaa olla, että huolehdimme enemmän niiden lasten osallisuudesta, joiden kanssa yhteistyö sujuu helposti. On tärkeää huolehtia siitä, että jokainen lapsi tulee kuulluksi omassa asiassaan. Tämä nousee haastatteluista esiin toiveena sosiaalityöntekijöille, että jokaista lasta kuultaisiin henkilökohtaisesti hänen oman asiansa selvittämisessä ja pyrittäisiin tutustumaan jokaiseen lapsen omana yksilönä. Seuraavassa kappaleessa tarkastellaan lapsen kuulemisen tapoja, jotka ovat nousseet esille haastatteluista.

5.2 Lapsen mielipiteen kuulemisen tavat

Haastatteluissa korostettiin ajatusta siitä, että lasta on hyvä kuulla jo ennen palavereja, joissa on mukana monia ihmisiä. Haastatteluissa pohdittiin sitä, että ilmapiiri voi olla painostava tilanteissa, joissa nuorta on kuulemassa monia ihmisiä. Haastateltavat kertoivat, että monen ihmisen läsnä ollessa on vaikeaa kertoa omaa aitoa mielipidettään, varsinkin jos lapsi joutuu pelkäämään sitä, miten joku läsnäolijoista reagoi lapsen kertomaan. Esimerkkinä haastatteluissa annettiin jännitys siitä, miten biologiset vanhemmat reagoivat, jos lapsi kertoo, että ei halua enää palata biologisen perheen luokse.

H6: Mun mielestä sitten on semmoiset isot tilanteet missä on monta ihmistä niin ne ei ehkä mun mielestä ole ainakaan nuoren edut kauhean hyviä, koska sitten taas siinä on aika painostava ilmapiiri tietyllä tavalla.

H1: Ehkä erillinen keskustelu lapsen kanssa ennen, kun käydään näitä asioita läpi sitten porukalla, ettei vaan istuta pöytään ja puun takaa luetaan paperista mitä nyt tapahtuu. --- Ei mun kanssa näistä asioista keskusteltu ennen, kun oli näitä tällaisia tapaamisia näiden sosiaalitoimen ihmisten kanssa. Ne oli aina tavallaan ylläreitä, ne asiat mistä puhutaan ja siinä on sitten pienempi ihminen aika lukossa.

Haastateltavat toivoivat, että asiakassuunnitelmapalaverissa tai muussa neuvottelussa käytäviä asioita olisi käyty läpi yhdessä lapsen ja nuoren kanssa ennen palaveria. Puolet haastateltavista nostivat esiin, että he jännittivät ennen neuvotteluja. Jännitystä ja palaveriin tulemistä olisi helpottanut yhdessä teemojen läpikäynti ennen palaveria. Tähän voidaan katsoa liittyvän aiemassa luvussa kuvattu lapsen osallisuus, sillä lasta henkilökohtaisesti kuulemalla ennen palavereja myös lapsen osallisuus prosessiin vahvistuu. Vario ym. (2012, 31) tutkimukseen osallistuneet sijaishuollon asiakkaat nostivat myös esiin, että palavereissa voi olla vaikea sanoa mitään, sillä se vaatii rohkeutta. Yksi haastateltava sanoitti, miten häntä aina jännitti sosiaalitoimen tapaamiset ja hän olisi toivonut enemmän ”epävirallisia” tapaamisia, jolloin olisi ollut helpompi myös virallisissa tapaamisissa kertoa oma mielipide.

Osassa haastatteluista keskusteltiin lapsen kuulemisen tilanteesta olisi tärkeää keskittyä siihen, että tilanne on lapselle mahdollisimman turvallinen. Turvallisuus kuvautuu haastateltavalle neutraaliutena, jolla tarkoitetaan sitä, että perheen jälleenyhdistämisestä keskusteltaisiin, kun biologiset vanhemmat tai sijaisperhe ei ole läsnä tilanteessa.

Haastateltava ehdottaa myös, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei olisi läsnä lasta kuultaessa perheen jälleenyhdistämisestä, vaan joku toinen henkilö, joka ei tee päätöksiä

lapsen tilanteesta. Höykinpuro ym. (2018) nostavat esiin, että mikäli lapsi kokee sosiaalityöntekijän tapaamisen ahdistavana tai epämurkavana, voi tapaamisella olla mukana myös lapselle turvallinen aikuinen. Turvallisen aikuisen läsnäolo nousi esiin myös haastatteluissa, joissa ehdotettiin, että lapsi voisi keskustella ensin esimerkiksi sijaisperheen vanhemman kanssa, jos lapsi kokee sijaisvanhemman turvalliseksi aikuiseksi.

Lapsen osallisuudessa tulee huomioida lapsen osallistamisen tavat ja määrä. Jos lapsi itse haluaa rajata omaa osallisuuttaan, sen paikkaa tai tapoja, tulee tätä kunnioittaa. Vaikka lasta osallistettaisiin paljon ja usein, se ei automaattisesti tarkoita hyvää osallisuutta. Osallisuuden laadun määrittää lapsen kokemus osallisuudesta, eikä työntekijän näkemys siitä, mikä on hyvää osallisuutta. (Muukkonen 2008, 149.) Haastatteluissa painotettiin, että lapsen kuulemisen tilanteet olivat tuntuneet jännittäväiltä ja niissä oli vaikea kertoa omaa mielipidettään. Yksi haastateltava kertoi, että hän tapasi tiiviisti sosiaalityöntekijää, jopa kuukausittain ja tämän vuoksi keskustelu sosiaalityöntekijän kanssa ei tuntunut haastavalta. Haastateltava kuvailee, että sosiaalityöntekijä pyrki aina löytämään aidosti lapsen edun ja toimimaan sen mukaisesti. Työntekijän tutustuminen lapseen nähtiin ensiarvoisen tärkeänä tekijänä lapsen edun löytämisessä.

H3: Kuulemistilanne on mahdollisimman turvallinen ja siellä ei ole sitä niitä vanhempia ja siellä ei välttämättä ole edes sitä, vaikka esimerkiksi vaikka jotain tiettyä sosiaalitoimen ihmistä, joka käsittelee muuten sitä tilannetta vaan se, että se on enemmän silleen tavallaan mahdollisimman neutraali tilanne ja missä on mahdollisimman neutraaleja ihmisiä

Lapsen kuulemiseen liittyy myös lapsen lojaalisuus jokaista osapuolta kohtaan. Kolmessa haastattelussa nousi esiin se, että haastateltavat ovat lapsena pyrkineet kertomaan sitä, mitä he ovat olettaneet aikuisten haluavan kuulla, eivätkä välttämättä ole kertoneet rehellisesti omaa mielipidettään tilanteesta. Haastatteluissa keskusteltiin useasti myös siitä, että lapsi ei halua pahoittaa kenenkään mieltä, erityisesti biologisia vanhempia halutaan suojella niiltä mielipiteiltä, jotka voivat loukata heitä. Myös Holopaisen ym. (2018) mukaan, lapsi saattaa yrittää miellyttää haastattelijaa. Yksi haastateltavista kuvaili, että hän nautti kehuista niin paljon, että koki sanovansa mitä vain saadakseen kehuja aikuisilta ja ajatteli sen olevan paras asia, jonka hän pystyy saavuttamaan.

H3: Tuo sille lapselle ihan hulluun semmoisen kahtiajaon ja semmoisen vähän että tavallaan alitajunta tai siis tuntuu rupeaa nopeasti tuntuu siitä, että pitää valita joku puoli, että missä haluaa asua tai kenen kanssa haluaa olla ja sitten, kun todennäköisesti se lapsi kuitenkin vaan haluaa, että sitä rakastetaan niin sitten se vaan puhuu kaikkiin suuntiin sen mitä ne ihmiset haluaa kuulla.

Haastateltava kolme sanoittaa, että lapselle tärkeintä on se, että häntä rakastetaan, joka johtaa siihen, että lapsi pyrkii kertomaan kaikille osapuolille heitä miellyttäviä asioita. Tässä tilanteessa lapsen aito oma mielipide voi jäädä kuulematta ja lapsen itsensäkin voi olla vaikeaa pohtia, mikä hänen aito oma mielipiteensä asiasta on ja miten hän haluaa itse nostaa oman mielipiteensä esiin. Lapsi vastaa usein aikuisen kysymyksiin niin kuin hän olettaa aikuisen haluavan hänen vastaavan. Aikuinen voi myös johdatella kysymyksiään huomaamattaan, jos hän esimerkiksi olettaa, että lapselle on sattunut jotain ikävää. Lapsi voi alkaa myötäilemään kysymyksiä, jos asiaa kysytään häneltä useasti. (Korkman 2018, 31.) Känkänen (2013, 267) nostaa esiin, että sijoituksen alkuvaiheessa on todella tärkeää rohkaista lasta kertomaan oma mielipiteensä sekä keskustella lapsen kanssa sijoituksesta heränneistä tunteista. Tunteista keskustellessa on tärkeää huomioida, että keskustelun tulee kantaa lasta eteenpäin tilanteessa, eikä lasta jätetä yksin käsittelemään vaikeitakin tunteita.

Haastatteluissa nostettiin myös esiin, että sosiaalityöntekijän tulee myös kysyä lapsen ajatuksia uudelleen, eikä uskoa ensimmäisenä kerrottua asiaa aina suoraan. Kaksi haastateltavaa kuvaili samankaltaisesti sitä, että lasta ei tule syyttää valehtelusta, mutta ristiriitaisen tiedon tullessa ilmi, lapselle on hyvä kertoa, että annettu tieto on vastakkaista verrattuna siihen, mitä hän on aiemmin kertonut. Yksi haastateltava kertoo, että mikäli hänen kertomaansa olisi kyseenalaistettu edes vähän, hän uskoo, että sosiaalityöntekijä olisi tehnyt toisenlaisia ratkaisuja ja hänen lapsuutensa olisi näyttänyt erilaiselta. Haastateltavat nostivat esiin, että he ymmärtävät sosiaalityöntekijöillä olevan resurssipulaa, mutta toivovat, että työntekijällä olisi kuitenkin aikaa perehtyä ennen tapaamista sen nuoren asioihin, jota ovat tulossa tapaamaan.

H2: No, toikin on ehkä taas sitten yksilöllistä (mikä on paras tapa kuulla), koska se niin paljon silleen riippuu ihmisestä, että onko rohkea vai onko ujo ja tykkääkö mistä harrastuksesta? Tykkäätkö piirtää tai maalata esimerkiksi?

Yksi haastateltava nosti esiin, että lapsen kuulemisessa on tärkeää huomioida ne tavat, joilla lasta yksilönä on paras kuulla ja kohdata. Haastateltava kertoi, että jollekin lapselle esimerkiksi maalaaminen voi olla itselleen paras tapa ilmaista itseään ja toiselle taas esimerkiksi kahvin ääressä keskustelu. Yhtä haastattelua lukuun ottamatta kukaan haastateltava ei nostanut esiin lapsen kuulemisen tavoista keskusteltaessa yhtäkään menetelmää (esimerkiksi nallekortteja tai sukupuuta). Joko haastateltavien kanssa ei ollut oman asiakkuuden aikana käytetty menetelmiä tai ne eivät olleet jääneet mieleen hyvinä tapoina. Sosiaalityöntekijöillä olisi kuitenkin monia menetelmiä käytettävissään, mutta niiden käyttäminen tämän aineiston perusteella ei ole perheen jälleenyhdistämisestä keskusteltaessa keskeisimmässä roolissa lapsen edun mukaisen suunnitelman tekemisessä. Ennen haastattelujen tekemistä oletin menetelmien nousevan esiin lapsen kuulemisesta keskustellessa ja yllätyin, miten menetelmät loistivat poissaolollaan haastatteluissa.

Heino ym. (2016, 95) tutkimuksessa nostetaan esiin, että sosiaalityöntekijän arvion mukaan 54 prosenttia tutkimukseen osallistuneista lapsista on tullut hyvin kuulluksi ja on voinut vaikuttaa asioiden suuntaan. Ajattelen, että sosiaalityöntekijöiden arvio siitä, että vain vähän yli puolet lapsista ovat tulleet hyvin kuulluksi, on kuvaava myös tämän tutkielman aineiston pohjalta. Osa haastateltavista koki tulleensa kuulluksi, mutta suurelta osalta lapsen kuuleminen ja mielipiteiden huomioiminen on viivästynyt huomattavasti. Haastateltavista neljä koki myös huostaanoton tapahtuneen myöhemmin kuin he arvioivat oman etunsa olleen. Huostaanottojen viivästymisen vuoksi myös tilanteet kotona olivat päässeet kärjistymään ja perheiden tukeminen sijaishuollon aikana koettiin haastavana.

5.3 Yksilöllinen suunnitelma ja turvallisuuden tunne

Haastatteluissa korostettiin kokemusta siitä, että lapsen edusta puhuttaessa tulee ajatella lasta yksilönä ja pohtia, mikä on juuri tämän lapsen kohdalla hänen etunsa mukainen ratkaisu. Lapsen etua tulee siis harkita tarkasti jokaisen lapsen kohdalla erikseen, eikä ajatella lapsia ryhmänä arvioidessa lapsen edun kannalta parasta ratkaisua. Eronen (2013, 82) kuvaa tutkimuksessaan, että sosiaalityöntekijän tulee pystyä perehtymään lapsen tilanteeseen niin hyvin, että hän pystyy arvioimaan juuri kyseisen lapsen tilannetta tukevia ja uhkaavia tekijöitä, sekä sitä mitä niille tulisi tehdä. Sosiaalityöntekijän tulee pystyä arvioimaan tuen ja uhan keskinäisiä suhteita ja niiden ajassa muuttumista. Sosiaalityöntekijän työtä

sijaishuollossa haastaakin siis se, että samalla tulee ottaa huomioon lapsi- ja perhekohtaisen suunnitelmallisuuden tavoite sekä elämässä tapahtuva sattumanvaraisuus ja epävarmuus.

H1: Nimenomaan ehdottomasti, että pitäisi aina tehdä lapsikohtaisesti ja perhekohtaisesti asiat.

Lapsikeskeisyyden periaatteen nähdään läpäisevän koko lastensuojelun sosiaalityön (Muukkonen 2008, 148). Lapsikeskeisyys nähdään kokonaisvaltaisesti työtä ohjaavaksi periaatteeksi, ideologiaksi ja asenteeksi. Lapsikeskeisyydellä ei voida tarkoittaa ainoastaan lapsimyönteisyyttä, vaan sen tulee näkyä myös konkreettisina valintoina työprosesseissa ja lastensuojelun asiakkaiden kohtaamisessa (Ervast & Tulensalo 2006, 26). Haastateltava kaksi painottaa, että jokaisen lapsen kohdalla tulee pohtia ratkaisuja yksilöllisesti. Haastateltava nostaa esiin ajatuksen siitä, että tulee olla erilaisia toimenpidevaihtoehtoja ja mahdollisuuksia toimia eritavoilla, jos tapahtuu jotain yllättävää. Yllättäviin tapahtumiin on myös hyvä varautua ja miettiä jo etukäteen erilaisia vaihtoehtoja.

H2: Taas mä sanon tän yksilöllisen sanan, koska näin se on, koska ne perheet ovat erilaisia. Kaikki ihmiset ovat erilaisia niin voisi olla pari erilaista polkua, että tässä nähdään se kokonaiskuva, että OK toi ihminen voitaisiin nyt mennä tällä, mutta jos siellä tapahtuukin jotain yllättävää, niin sitten mennään ihan eri suuntaan, mutta olisi niitä vaihtoehtoja.

Haastatteluissa positiivisena kokemuksena kuvataan tilanteita, joissa lapsen kannalta on tehty yksilöllisiä ratkaisuja ja suunnitelmia, eikä vain seurattu ohjeita esimerkiksi siitä, miten perheen jälleenyhdistämistä tulee arvioida vähintään kerran vuodessa asiakassuunnitelman arvioimisen yhteydessä. Yhdessä haastattelussa haastateltava pohti, johtuiko joustavuus hänen asioidensa järjestelyssä siitä, että hän oli kotoisin pienestä kunnasta, jossa oli mahdollisuus huomioida yksilöllisesti jokainen lapsi. Seuraavassa otteessa haastateltava kertoo siitä, miten jokaisen lapsen kohdalla tulee pyrkiä tekemään suunnitelmaa lapsen jatkolle, mutta suunnitelmasta tulee olla mahdollista poiketa tarvittaessa, jotta jokaiselle lapselle löytyy yksilöllisesti paras tapa.

H3: Niin ehkä sellaiset yksilölliset ratkaisut ovat mun mielestä tosi kivoja. Totta kai sellaista pitää kuunnella tietyissä rajoissa ja silleen riippuen tietysti iästä ja kaikesta, mutta jotenkin ehkä se, että kyllä se vaatii semmoista tiettyä, että no, nyt mennään tällä kaavalla ja kokeillaan tätä ja sitten jos tämä ei toimi niin katsotaan sitten seuraavaa juttua --- että tavoittelee lapsen etua, että siinä on jotain konkreettista mihin suuntaan ollaan menossa, niin se on ehkä helpompi myös sille lapselle ymmärtää, että OK tässä tavoitellaan tätä minun etua näillä keinoilla.

Haastateltava kolme nostaa esiin, että sosiaalityöntekijän tehtävä on arvioida lapsen edun toteutumista suunnitelmalla, jota on päätetty lapsen tilanteessa käyttää. Sosiaalityöntekijän tulee kuitenkin olla valmis vaihtamaan suunnitelmaa, jos lapsen etu sitä vaatii.

Sosiaalityöntekijän tulee kuvata myös lapselle miksi mitäkin suunnitelmaa käytetään ja olla rohkeasti valmis pohtimaan suunnitelmaa uudelleen. Haastatteluista korostettiin ajatusta siitä, että suunnitelmaa ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista muuttaa harkitsemattomasti, vaan suunnitelmallisesti. Suunnitelman kuvaamisessa lapselle sosiaalityöntekijä auttaa lasta ymmärtämään miksi mitäkin tehdään ja miten se tukee lapsen edun toteutumista. Puolella haastateltavista kuvautui olevan kokemus siitä, että heillä ei ollut sijaishuollon alkaessa kuvaa, miten perheen jälleenyhdistymistä lähdetään tavoittelemaan tai tavoitellaanko perheen jälleenyhdistämistä lainkaan.

Puustinen-Korhonen & Pösö (2010, 3) nostavat esiin, että lastensuojelulain hyvänä tavoitteena on tällä hetkellä perheen jälleenyhdistäminen, mutta vanhemmilta ei vaadita sitoutumista kuntoukseen ja täten osoittaa kohtuullisessa määräajassa vanhemmuuden kykyjen kohentumista. Haastatteluista nousi esiin näkemys siitä, että jokaiselle perheelle tulisi luoda yksilöllinen suunnitelma perheen jälleenyhdistämisestä, joka tukee lapsen edun toteutumista. Yksilöllisen suunnitelman luomiseen liittyy myös vanhempien tukemisen suunnitelma ja myös vanhempien ja koko perheen huomioiminen ainutkertaisena yksikkönä.

H2: Se mua ihmetyttää siinä on se, että miksi jälleen yhdistetään, jos ei mitään tehdä sen eteen, että se koti olisi jälleen turvallinen. --- Mä en käsitä, että miten voidaan ajatella, että jälleen yhdistetään, jos ei siellä itse perheessä ja siellä kodissa mihin palataan niin ei tehdä mitään muutoksia, vaan ajatellaan että nyt tämä lapsi on ollut jossain hoidossa ja nyt se on parannettu jotenkin ja sitten se voi palata. Se on hyvä asia, jos siellä on oikeasti tarkat suunnitelmat siitä, miten nyt edetään, että mitä tehdään huostaanoton jälkeen, että mitä meidän tarvitsee tehdä, että se lapsi voi palata kotiin. --- Mitä siellä kodissa pitää tapahtua ainakin nämä ja nämä ja nämä asiat ennen, kun jälleen yhdistäminen voi tapahtua.

Haastateltava kahden näkemyksen mukaan sijaishuollossa pyritään vaikuttamaan lapsen elämään ja siihen, että lapsi on siinä kunnossa, että hänen on mahdollista palata takaisin biologisten vanhempien luokse, mutta perhettä ei välttämättä ole tuettu lapsen kotiutumista varten. Myös haastateltava yksi kertoi, että hänen sisaruksensa oli kotiutettu sijaishuollosta ilman vanhempien tukemista, jolloin he olivat olleet ”hukassa” sisaruksen palattua kotiin. Haastateltava kuusi kertoi, että hänen vanhempansa oli tuettu hänen kotiutuessa sijaishuollosta, mutta muissa haastatteluissa ei noussut esiin, että perheessä olisi ollut

avohuollon tukitoimia myös sijaishuollon aikana. Yksi vaikuttavan sijaishuollon edellytys on vanhempien kanssa tehtävä suunnitelmallinen työ (Pitkänen, 2011, 16). Haastatteluiden perusteella tämä vaikuttavan sijaishuollon elementti on jäänyt toteutumatta haastateltavien sijaishuollon aikana.

D'Andrade ja Nguyen (2014) ovat tutkimuksessaan havainneet, että ne vanhemmat, jotka olivat ottaneet vastaan apua kohdennetusti haasteisiinsa lähisuhdeväkivallan tai huumeiden käytön vuoksi, huostaanotto purettiin todennäköisemmin kuin niiden vanhempien kohdalla, joille ei tarjottu kohdennetusti tukitoimia. Myös muut vanhemmat, jotka ottivat vastaan yleisesti tukea vanhemmuuteensa, heidän perheensä jälleen yhdistettiin todennäköisemmin kuin perheet, joissa ei ollut työskennelty lainkaan vanhempien kanssa. Pitkäsen (2011, 50) tutkimuksessa vanhemmat ovat nostaneet esiin, että he eivät ole tienneet mitä tukea heidän olisi ollut mahdollista saada lapsen sijoituksen jälkeen. Vanhemmat myös kokivat, että he eivät tienneet mitä heiltä odotettiin ja odotukset liittyivät lähinnä lapsen asioihin.

Useassa haastattelussa keskusteltiin jälleenyhdistämisen yksilöllisessä suunnittelussa olevan keskeisessä roolissa kotiharjoittelut ja niiden sujumisen arvioiminen. Seuraavassa aineistotteessa haastateltava neljä kertoo, että kotiharjoitteluiden onnistuminen vaikuttaa myös lapsen edun mukaiseen perheen jälleenyhdistämisen suunnitelmaan. Haastateltava kolme oli tavannut biologista perhettään valvotusti yhdessä sisarusten kanssa ja koki tämän hyvänä menetelmänä varmistamaan turvallisuutta tapaamisilla ja antamaan tietoa sosiaalityöntekijöille perheen tilanteesta. Haastateltava kertoi, että hän on vasta aikuisena ymmärtänyt, että tapaamisten valvomisesta saatiin myös tietoa perheen tilanteesta.

H4: Mä oon miettinyt, että varmaan tosi paljon se, että saa niitä vähän kuin lomiam ja viikonloppupäiviä ja semmoisia missä sitten nähdään ihan konkreettisesti, että onnistuuko perheen kanssa ja edistyykö se yhdessäolo. Niin sitten pitäisi lähteä kokeilemaan kotilomia, mutta niitä arvioita mun mielestä pitäisi olla sen jälkeenkin aika usein ihan muutamasta kerrasta, että näkee, että se ongelma on oikeasti pois.

Kotiharjoitteluita kuvailtiin haastatteluissa tapana tukea perheen jälleenyhdistymistä ja niiden olevan tärkeä tukitoimi sekä keino ylläpitää suhteita biologisen perheen kanssa.

Haastatteluissa nousi esiin näkemys siitä, että myös kotiharjoitteluiden sujumista tulisi arvioida sekä niiden määrää että tarpeellisuutta arvioida säännöllisesti. Haastatteluissa sanoitettiin, että kotiharjoitteluiden ei kuitenkaan tulisi olla itsestäänselvyys, vaan niitäkin

tulevan olla vain, mikäli niiden arvioidaan olevan lapsen edun mukaisia ja tukevan lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä.

Haastateltavat kuvasivat lapsen etua määriteltäessä lapsen edun linkittyvän vahvasti turvallisuuden tunteen kokemuksen. Turvallisuuden voidaan kuvata olevan tunne, joka muodostuu positiivisista nykyhetken ja tulevaisuuden näkemyksistä. Turvallisuuden tunteen kasvu – ja oppimisympäristöissä voidaan katsoa jakautuvan fyysiseen ja henkiseen turvallisuuteen. Fyysinen turvallisuus voidaan jakaa tilaturvallisuuteen sekä fyysiseen koskemattomuuteen. Henkinen turvallisuus voidaan jakaa sosiaaliseen, psyykkiseen ja pedagogiseen turvallisuuteen. (Hurme & Kyllönen 2014, 29.)

H2: No lapsen etu on ensisijaisesti ainakin turvallisuutta

H4: Varmaan pääpiirteet ovat turvallinen kasvuympäristö ja semmoinen, joka kehittää omaa kehitystä, että se on niin varmaan pääpiirteet lapsen edusta mitä tulee mieleen. No sekin menee siihen turvallisuuteen semmoinen kannustava ja lämmin ympäristö.

Haastatteluissa nousi esiin kaikki turvallisuuden osa-alueet lukuun ottamatta pedagogista turvallisuutta. Sosiaalinen turvallisuus on sitä, miten lapsella on mahdollisuus kehittyä omaksi itsekseen yhteisössään, jossa hän kasvaa. Sosiaaliseen turvallisuuteen vaikuttaa kaverisuhteet, sosiaaliset taidot, vaikuttamismahdollisuudet oman elämäänsä sekä osallisuuden kokemukset (Hurme & Kyllönen 2014, 29.) Sosiaaliseen turvallisuuden kokemukseen haastatteluista kuvautui kaverisuhteiden jatkumisen mahdollisuudet huostaanoton jälkeen sekä vaikutusmahdollisuudet omaan elämään. Haastatteluissa psyykkisen turvallisuuden kokemukseen nähdään vaikuttavan luottamus aikuisiin, jotka ovat lapsen elämässä. Haastateltava yksi nostaa esiin, että hänen luottamuksensa ja turvallisuuden kokemukseensa vaikuttivat epävarmuus tulevaisuudesta. Muissakin haastatteluissa keskusteltiin epävarmuuden tulevasta vaikuttavan luottamukseen tulevaisuudesta ja tätä kautta turvallisuuden tunteen kehitykseen.

H1: Mulla eli ja hengitti hyvin vahvana sellainen ajatus, että kohta mut viedään täältäkin pois.

Haastatteluissa nousi esiin eroja siinä, miten haastateltaville oli kerrottu perheen jälleenyhdistämisen suunnitelmasta. Yksi haastateltava sanoi, että hänelle oli suoraan kerrottu,

että hänen ei tarvitse palata kotiin lainkaan, jos hän ei halua. Tämä oli kuitenkin tapahtunut vasta useamman vuoden sijaishuollon alkamisen jälkeen ja siihen saakka hän oli kokenut joutuvansa jännittämään sitä, että hänet palautetaan kotiin vasten hänen tahtoaan. Vasta kun hänelle oli suoraan kerrottu, että hän saa pysyä sijaisperheessään, hän oli uskaltanut ajatella olevansa kotona ja luottaa siihen, että hän saa pysyä siellä missä on.

Känkänen (2013, 267) nostaa esiin, että on tärkeää, että lapsen kanssa keskustellaan ikätaoisesti sijoitukseen liittyvistä käytännön asioista. Myös haastatteluissa nousi esiin toive siitä, että lapsen kanssa keskusteltaisiin rehellisesti ja avoimesti lapsen ja perheen tilanteesta, lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Avoimuuden ja rehellisyyden ajateltiin haastatteluissa vaikuttavan myös siihen, miten lapsi itse uskaltaa kertoa omia ajatuksiaan tilanteesta. Avoimuuden kautta myös lapsen turvallisuuden tunteeseen voidaan vaikuttaa, sillä lapsen ei tarvitse itse pohtia sitä, joutuuko hän mahdollisesti muuttamaan tai mitä hänen odotetaan sanovan missäkin tilanteessa. Vario ym. (2012, 32) raportissa sijaishuollossa olevat nuoret ovat nostaneet esiin, että sosiaalityöntekijän velvollisuus on kertoa avoimesti sijoituksen perusteet avoimesti ja rehellisesti, sillä ilman avointa keskustelua lapset voivat syyttää tilanteesta itseään.

5.4 Parhaan mahdollisen tilanteen tavoitteleminen

Haastatteluista korostettiin perheen jälleenyhdistämistä tulevan tavoitella vain, jos se on paras mahdollinen tilanne lapsen edun kannalta. Haastatteluissa nousi esiin kokemus siitä, että perheen jälleenyhdistämistä ei tulisi tavoitella vain lain asettaman tavoitteen vuoksi, vaan sen tulee olla aidosti lapsen edun kannalta paras tilanne ja lapsen etua tulisi pohtia säännöllisesti ja lapsilähtöisesti.

H3: Niin tavallaan silleen että, ei mun mielestä niin kuin perheen yhdistämistä kannata tukea, jos se ei ole netto positiivista.

H1: Viranomaisten näkökulmasta (biologinen perhe) voi olla riittävän hyvä. Mutta ei, sitten välttämättä kuitenkaan lapsen kannalta ole se paras mahdollinen. Ja mun mielestä, jos on jo päädytty niin kun huostaanottoon niin silloin pitäisi joka ikisessä tilanteessa ajatella mikä on se absoluuttinen paras sille lapselle, että ihan ok ei enää olisikaan riittävä. Se on hienoa, että lähdetään sillä oletuksella noihin, että yhdistetään ne perheet ja pääsee sinne kotiin lapsi, mutta kun se valitettavan monessa tapauksessa ei ole se paras mahdollinen ratkaisu. Niin ehkä siihen jotain muutosta toivoisi.

Haastateltava kolme kuvailee sitä, miten perheen jälleenyhdistämistä ei tule tavoitella, jos lapsen etua arvioitaessa se ei ole kaikilla tasoilla parasta lapselle. Haastateltava kuvailee miten perheen jälleenyhdistämisen ei itsessään tule olla sijaishuollon tavoite, vaan lapselle kokonaisvaltaisesti parhaan mahdollisen elämän rakentaminen. Jos perheen jälleenyhdistäminen ei takaa lapselle parasta mahdollista elämää, ei sen tule olla automaattisesti sijaishuollon tavoitteena.

H3: Siinä kohtaa mun mielestä se perheen yhdistäminen tavallaan ei pitäisi olla itseisarvoisesti tavoite, vaan se pitäisi olla se, että miten saadaan luotua mahdollisimman turvallinen tila sille lapselle. Tavallaan mun mielestä se on tosi tyhmä ajatus, että no nyt me halutaan tää perhe takaisin kasaan, koska siitähän ei ole välttämättä hyötyä kellekään. Vaan, että miten me saadaan tästä perheestä tehtyä mahdollisimman hyvä paikka elää ja olla niin se on tavallaan se pitäisi olla se päätavoite tai, että miten me saadaan tämä lapsi semmoiseen perheeseen missä hänellä on turvallinen olo, että ei sen tarvitse olla se oma perhe.

Haastateltava kolme kuvailee, että perheen kokemusta ei ole välttämätöntä enää pyrkiä saamaan biologisesta perheestä vaan sijaishuollon työskentelyssä tulee keskittyä siihen, miten lapselle tarjotaan turvallinen perhe, vaikka se ei olisikaan biologinen perhe. Työskentelyssä tulee huomioida lapsen kokemus siitä, mikä on se turvallinen perhe, johon hän haluaa asettua, eikä aina kohdenneta työskentelyä biologisen perheen luokse.

H1: ---En näe mitään järkeä, jos on 5 vuotta oltu sijaisperheessä ja 3 vuotta on jäljellä niin miksi enää käydä edes keskustelua (jälleen yhdistämisestä)? Todennäköisesti lapsen kannalta helpompaa ja varmempaa pysyy siinä missä on jo.

Haastatteluissa nousi esiin eriäviä mielipiteitä siitä, onko perheen jälleenyhdistymisen arvioimiseksi hyvä saada jokin vuosiraja sijaishuollon kestäessä pidempään vai tuleeko jälleenyhdistämistä arvioida vuosittain. Kaksi haastateltavaa olivat ehdottomasti sitä mieltä, että jos lapsi on huostaanotettu, perheen jälleenyhdistäminen on hyvin epätodennäköistä ja jälleenyhdistämisestä keskusteleminen ei ole lapsen edun mukaista. Yksi haastateltava oli sitä mieltä, että kotiin palaamisesta on hyvä keskustella usein ja tilannetta arvioida säännöllisesti, esimerkiksi kolmen kuukauden välein. Yksi haastateltava nosti esiin, että vuosi on lyhyt aika siihen, että perheen tilanteessa olisi aidosti tapahtunut muutoksia suuntaan tai toiseen, jolloin arviointia olisi hyvä tehdä vielä harvemmin. Yksi haastateltava ehdotti vuoden välein

arvioimisen olevan hyvä aikaväli, sillä tiiviimpi tarkastelu voi sekoittaa nuoren normaalia kasvua.

H2: Niin mä ehkä en näe, että ihan hirveän usein olisi hyvä katsoa, koska se sitten sekoittaa ehkä myöskin semmoista jotenkin normiarkea ja sitä normaalia kasvua. Joten ehkä mitä mä sanoisin, vuosi ehkä voisi olla semmoinen hyvä aikaväli.

H1: Niin mä en näe sitä, että vuoden välein koko jengi stressataan siitä asiasta, niin ei ole ehkä hyötyä. Mä olin tosi herkkä lapsi joka ikinen käynti jossain sosiaalitoimessa tai sosiaalitoimen käynti, niin minä olin hirveän ressaamaan ja siitä jäi aina pitkäksi aikaa sellainen pelko, että joutuu muuttamaan. Vaikka kuitenkin oli ajatus, ettei tällaista tehdä eikä sieltä laittamassa pois, mutta kun sitä tehtiin sitä suunnitelmaa, se oli aina stressaava. Ehkä mä näkisin, että se on turhan hätäistä, se kanssakäyminen sosiaalitoimen kanssa. Siellä tapahtuu ehkä turhan lyhyellä aikavälillä asioita.

Haastateltava kaksi perustelee näkemystään sillä, että perheen jälleenyhdistämisen tarkastelu voi vaikuttaa normaaliin kasvuun ja kehitykseen. Känkänen (2013, 264) nostaa esiin, että siirtymävaiheet lastensuojelussa ovat haavoittavia alueita ja niissä tarvitaan taitoa löytää oikea suunta. Aikuisen tehtävänä on ylläpitää ja muuttaa lapsen elämän suuntaa kasvua ja kehitystä ylläpitäväksi. Siirtymäkohdissa toistuvat ja kertaantuvat lapsen jo aiemmin elämässä tutuksi tulleet prosessit, kuten mahdollinen luopuminen ja uudelleen aloittaminen ja tätä tulee pohtia erityisesti lapsen kokemusmaailmasta käsin.

Haastatteluissa oli nähtävillä eroja ajatuksissa perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen suhteen, riippuen siitä missä haastateltava oli ollut sijoitettuna. Sijaisperheessä olleilla oli voimakkaampi näkemys siitä, että perheen jälleenyhdistämisen tavoitteesta keskusteleminen vaikuttaa lapsen kokemukseen pysyvyydestä ja tätä kautta lapsen hyvinvointiin. Sijaisperheessä olleet haastateltavat kokivat vahvemmin, että asettuminen sijaisperheeseen on tärkeää lapselle ja nuorelle, kun taas lastenkodeissa olleilla ajatus oli enemmän se, että lastenkoti on väliaikainen ratkaisu ja tällöin perheen jälleenyhdistämisen tavoittelu on keskeistä lapsen edun kannalta.

Erosen (2013, 9) tekemässä viiden vuoden pitkittäistutkimuksessa vain yksitoista lasta vuonna 2006 huostaanotetuista (n=97) oli palannut kotiin ja heistä kolme oli huostaanotettu uudelleen. Tutkielman haastatteluun osallistuneista vain yhden huostaanotto oli purettu niin, että hän oli palannut takaisin biologisen perheen luokse asumaan. Toisen haastateltavan kohdalla huostaanotto oli purettu, mutta hän oli siirtynyt asumaan alaikäisenä omaan

asuntoonsa. Muut haastateltavat kuvailivat, että heillä ei ollut koko sijaishuollon aikana realistista mahdollisuutta palata kotiin.

Neljässä haastattelussa korostui näkemys siitä, että mikäli lapsi on ollut pitkään samassa sijaisperheessä, on tällöin perheen jälleenyhdistämisestä keskusteleminen hyvä lopettaa lapsen kanssa, sillä keskustelut voivat ylläpitää lapsella välitilassa olemisen kokemusta, sillä lapsi ei tiedä missä hän tulee viettämään tulevaisuuttaan. Haastateltava kuusi nostaa esiin, että hän ei ole sen kannalla, että sijoitukset olisivat pysyviä, vaan aina tulee olla mahdollisuus tilanteen muuttumiseen ja tällöin myös perheen jälleenyhdistämistä tulee arvioida. Myös haastateltava neljä koki, että perheen jälleenyhdistämistä tulee arvioida tiiviisti, jotta suunnitelmaa voidaan muuttaa. Haastattelussa keskusteltiin myös siitä, että jos huostaanotto on tehty esimerkiksi kouluikäikäymättömyyden vuoksi, niin tilanne voi muuttua nopeastikin.

H4: Mä ajattelin, että ehkä sekin on tapauskohtaista enemmän tai ehkä aihepiireittäin, että kuinka usein arvioidaan. Nyt jos on vaikka koulunkäynnin takia, niin sitten siihenkin joku tietty määräinen aika missä yleensä oppii tai tulee tavaksi tämmöiset koulunkäynti, mutta jos pitäisi semmoinen keskimääräinen aika kaikesta vähän silleen välivaiheelta, niin se on ehkä semmoiset 3 kuukautta, että kun pitäisi uudelleen vähän miettiä ja katsoa, että toimiiko ne toimintasuunnitelmat sun muut.

H6: Voihan siinä nopeamminkin sitten, mutta sitten taas, jos miettii, että jos sä oot yhtään silleen omien törttöilyistä takia niin ihmiset tai nuori varsinkaan harvoin ehkä puolessa vuodessa ihan hirveässä tapojaan muuta, nyt pysyvästi ainakaan. Kotiolot ehkä sama asia tietty, että ei nekään ehkä ihan niin nopealla syklillä muutu. Sitten taas olisi hyvä katsoa semmoisia edistysaskeleita ja niihin pääsemistä, että miten niitä olisi mahdollista tavoittaa

Haastateltava kertoo, että tiiviillä tarkastelulla on mahdollista muuttaa suunnitelmaa nopeastikin, jolloin lapsen tilannetta arvioidaan ja mietitään, miten tavoitteisiin on mahdollista päästä ja miten suunnitelmia on hyvä muuttaa, muutenkin kuin perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen näkökulmasta. Myös haastateltava kuusi nostaa esiin miten esimerkiksi nuoren toiminta tai kotiolot eivät muutu kovin nopeasti, mutta niitä on hyvä tarkastella säännöllisesti ja miettiä tavoitteisiin pääsemistä.

5.5 Kodin kokemus ja pysyvyys

Haastatteluissa nousi esiin kokemuksia siitä, että sijaishuollettavilla ei ole välttämättä koko elämän aikana ollut kokemusta kodista. Kodin kokemukseen on vaikuttanut irrallisuuden kokemus ja pysyvyyden kokemuksen puute. Känkänen (2013, 266) nostaa esiin, että sijaishuollossa kasvanut lapsi on voinut vaihtaa monesti asuinpaikkaa, jolloin pysyvyyden ja kuulumisen kokemukset ovat olleet toistuvasti esillä. Lapsen on vaikea kiinnittyä mihinkään, jos ei tunne kuuluvansa mihinkään. Haastateltava kolme kertoo, että kodin kokemukseen vaikutti hänellä erityisesti se, että hänen lähipiirinsä ihmiset ovat eri paikoissa.

H3: Että jos on monta paikkaa mitä voi kutsua kodiksi niin sitten se koti on enemmän ne ihmiset, kun se paikka tai silleen että just tietty semmoinen kodin tunne tai semmoinen on jotenkin minulle tosi absurdi ajatus en yhtään niin kun tai silleen mun koti voi olla ihan missä vaan tyylistä. En mä ole koskaan ajatellut sitten, että no tämä on nyt se mun koti

Haastateltava kolme kertoo, että hänen kodin kokemukseensa vaikutti se, että lähipiirissä olevat ihmiset nostivat esiin ajatusta siitä, että hän ei ole oikeassa kodissa, sillä hän ei asu biologisten vanhempiensa kanssa. Hän kertoi, että vaikka itse tiesi, että ei tule palaamaan biologisten vanhempien luokse, niin ihmiset hänen ympärillään korostivat hänen olevan oikeassa kodissaan vasta silloin, kun hän palaa takaisin biologisen perheen luokse. Forsberg (2018, 180) nostaa esiin, että Suomessa biologisen perheen asema on vahva myös huostaanoton jälkeen, joka johtaa sijoitusten väliaikaisuuden korostamiseen ja siteiden ylläpitämiseen biologisen perheen kanssa. Samalla tämä ylläpitää myös asuinpaikkojen välistä liikkuvuutta. Seuraavissa aineisto-otteissa nostetaan esiin tulevaisuuden epävarmuuden vaikutuksia kodin kokemuksen suhteen.

H1: Niin eihän sitä rupea mitään asiaa ajattelemaan kotinaan tai muuna, jos on koko ajan epävarmaa, että lähenkö tästä vielä jonnekin vai saako jäädä tänne vai missä mä oon? Lasten sijoitus kestää useita vuosiakin silleen, että se lapsi ei koskaan tavallaan integroidu siihen perheeseen tai tunne kodikseen sitä paikkaa missä on, jos ei sillä ole tietoa, että näin voi tehdä.

H3: Kyllä mä näen, että se on tosi iso semmoinen just turvallisuuden tekijä tai sen turvallisuuden tunteen tekijä, että tää on nyt mun tukikohta, että täältä mä nyt sitten lähden päivän askareisiin ja täällä mä oon myös seuraavana vuonna, että jotenkin semmoinen ajatus siitä, että no en tiedä missä se on ensi vuonna niin on aika semmoinen jotenkin sille lapselle tosi semmoinen kuormittava.

H4: Kyllä mä luulen, että semmoinen pysyvä koti on tärkeämpi, että sitten olisi vaan lomina ja semmoisia, että olisi vähän niin kuin ehkä 2 kotiakin että ei vietä sitä sitten pitkäaikaista kotia kokonaan pois, että sehän olisi varmaan pahempi semmoinen shokki psyykkeelle ---Että voi olla oma itsensä, että on pysyvä paikka, että mä voin olla vielä mä haluan olla. Turvallinen just se turvallisuus on se isoin, että se sait sen tunteen, että jos se on taas semmoinen. Että jos ei ole pysyvä kodin tunne, niin sitten ei ole turvallinen tunne.

Edellä olevissa otteissa nostetaan esiin pysyvän kodin olevan tärkeä tekijä lapsen kodin tunteen kokemukseen. Myös Kallinen (2017, 216) kuvaa tutkimukseensa haastattelemiensa sukulaissijoituksessa olevien lapsien usein epärealistisenkin toiveen biologisen perheen luokse palaamisesta rikkovan sukulaissijoituksen pysyvyyden ja jatkuvuuden kokemusta. Haastateltava neljä nostaa esiin, että lapselle voi olla myös kaksi kotia ja lapsen edun kannalta voi olla parempi pysyä pysyvässä kodissa sijaishuollossa ja olla osittain biologisen perheen luona mahdollisuuksien mukaan, jolloin lapsen ei tarvitse luopua kodistaan. Hän nostaa esiin myös, että pysyvä koti vaikuttaa myös turvallisuuden tunteeseen ja turvallisuuden sekä pysyvyyden kulkevan rinnakkain.

Kodin kokemukseen nähdään vaikuttavan myös työntekijöiden vaihtuminen, etenkin lastensuojelulaitoksissa asuneet haastateltavat nostivat haastatteluissa esiin työntekijöiden vaihtumisen vaikuttavan mahdollisuuteen rakentaa luottamussuhdetta työntekijöiden kanssa. Erityisesti lastensuojelulaitosten ohjaajilla nähtiin olevan suuri vaikutus siihen, voiko lastensuojelulaitosta tuntea kodikseen.

H6: Ja yksi mikä on, niin itse asiassa se, että ei vaihdu ne työntekijät, että tekee myös aika paljon (kodin tunnetta), että meillä oli kuitenkin tosi tai aika lailla tosi pitkään samat työntekijät, toki oli sijaisia myös.

H5: --- Esimerkiksi yhdessä paikassa, musta tuntui koko ajan siltä, että aina kun mä menin sinne yhteiseen tilaan, niin mä olin niille ohjaajille jotenkin vaivaksi tai tiellä tai näin ja tavallaan, että se yhteinen tila oli sille ja se paikka missä ohjaaja istuu sohvalla, niin älä mene siihen samalle sohvalle. --- Sitten taas just se, että se pysyvyyden tunne ja tavallaan se, että sitten tuntee omaksi kodiksi eihän se, että miten sitten sitä suhdetta siihen tilaan niin kun syntyy, että miten ne ohjaajat ottaa vaikka vastaan.

H2: Ja sitten tietysti ihan siis se, että jokaisella olisi semmoinen joku oma tyyppi, oma ohjaaja, oma tuki ja turva siellä, että sen ei tarvitse olla välttämättä, että kaikki työntekijät on niitä mun lemppareita. Mut mun pitää tuntea jotain syvempää jonkun ohjaajan tai työntekijän kanssa. Se varmaan on semmoinen iso tekijä semmoiseen kodin tuntuun.

Yhdessä haastattelussa keskustelimme siitä, miten lastensuojelulaitoksen ohjaajien työ on ristiriidassa sen kanssa, että samalla ohjaaja on vain työntekijä ja samalla hän voi olla nuorelle ainut turvallinen aikuinen. Haastattelussa nousi esiin ohjaajan työn vastuullisuus ja merkitys nuoren kodin kokemukselle ja tätä kautta hyvinvoinnille ja turvallisuuden kokemukselle.

Yhdellä haastateltavalla oli positiivinen kokemus siitä, että lastensuojelulaitoksen ohjaaja oli jatkanut hänen tukihenkilönään huostaanoton purun jälkeen. Tämä vaikutti positiivisesti kokemukseen jatkuvuudesta. Yksi haastateltava sanoitti, että kodin kokemukseen vaikutti se, että pystyi luottamaan siihen, että tieto kulki ohjaajalta toiselle. Jos ohjaajat vaihtuvat jatkuvasti, ei tiedon kulkemiseenkaan voinut täysin luottaa, joka aiheutti epävarmuuden kokemuksia. Tiedon kulkemisen lisäksi koettiin tärkeänä se, että ohjaajat kysyvät kuulumisia ja nostavat keskusteluun nuorelle tärkeitä aiheita ja täten osoittavat tuntevansa nuoren.

Haastatteluissa nousi esiin kodin kokemukseen myönteisesti vaikuttavia asioita jo aiemmin mainittujen tekijöiden lisäksi, muiden lasten kanssa toimeentulemisesta. Haastatteluissa keskusteltiin siitä, miten sijaishuoltopaikassa ystävyysuhteiden rakentaminen nähtiin merkittävänä tekijänä sijaishuoltopaikkaan kiinnittymisessä. Perhehoidossa olleet painottivat perhehoitopaikassa olevien muiden lasten kanssa toimeentulemisen ja tasavertaisuuden tärkeyttä. Kodin tunteeseen vaikutti positiivisesti myös turvallisuuden ja pysyvyyden kokemus. Kodin kokemusta pohdittaessa yksi haastateltava kertoi, että kodin kokemukseen vaikuttavat tekijät ovat henkimaailman juttuja, eikä hän suoraan osaa pohtia, mikä tekijä vaikuttaa kodin tuntuun.

H6: Se paikkakin mihin joutuu, on tai no ei se välttämättä aina joutumista, että voi olla myös pääsemistä tietty, mutta ehkä sitten se, että on semmoinen huolehtiva ympäristö

Haastateltava sanoitti, että kokemus siitä, että sijaishuoltopaikassa huolehditaan, lisää kodin kokemusta. Laakso & Enroos (2016, 510) tekemässä tutkimuksessa sijaishuoltoon muuttaneet nuoret kuvaavat sijaishuoltopaikkaa ensisijaisesti arjen kasvuympäristönä ja kiinnittivät huomiota aikuisista pieniltäkin tuntuviin asioihin. Tutkielmani haastateltavat kuvasivat myös paljon ympäristöä ja sen kodinomaisuutta. Sijaishuoltopaikan fyysinen ympäristö nähtiin tärkeänä ja omien tavaroiden tuominen omasta entisestä kodista vaikutti tilan luomiseen itselle mielekkääksi ympäristöksi. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan olleet saaneet

biologisesta kodista mukaansa tavaroita, jolloin materian merkitys myös väheni kodin tuntemuksen rakentamisessa. Ei olekaan itsestään selvää, että jokaisella sijaishuoltoon siirtyvällä lapsella olisi omia tavaroita mukanaan (Laakso 2018, 123).

H5: Kyllä musta se semmoinen tietty pysyvyyden tunne tulee tavallaan sellaisesta tietynlaisesta ajatuksesta siitä, että tehdään tervetulleeksi ja tavallaan tehdään ympäristöstä sellainen että tää on nyt sun koti ja se että esimerkiksi omaa huonetta saa sisustaa ja tavallaan tällaisia, että just se, että että jotain semmoista mistä pystyy myös sanomaan että vaikka toi tuoli on mun tai jotain tai tällaisiakin asioita mitkä myös ei pelkästään vaan sen asiakkuuden ajan mutta myös siitä pidemmälle

Laakson (2018, 112–115) tutkimuksessa nostetaan esiin esineiden vaikutusta sijaishuollossa elävälle lapselle. Esineiden avulla tilaa luodaan persoonallisemmaksi ja otetaan tilaa enemmän omaksi. Esineiden avulla luodaan myös jatkuvuutta sekä kiinnitytään myös omaan sukuun ja historiaan. Haastateltava viisi kertoo, että kodin kokemusta vahvistaa tervetullut olo sekä sille nuorelle henkilökohtaisesti sopiva ympäristö. Myös kokemus siitä, että tavarat ovat nuoren omia myös asiakkuuden jälkeen luo jatkuvuutta ja pysyvyyden kokemusta pidemmälle. Pysyvyyttä jatketaan siis myös asiakkuuden jatkumisesta eteenpäin ja näin luodaan kuvaa myös tulevasta, eikä keskitytä ainoastaan sijaishuollon aikaan. Esineet ovatkin tärkeitä sijaishuollossa jatkuvuudelle ja esineiden mukana pysyminen muutoksissa on lapsen kasvussa mukana olevien aikuisten vastuulla. Muutoksia, joissa esineet voivat hävitä ovat esimerkiksi täysi-ikäistyminen, perheen jälleenyhdistäminen tai sijaishuoltopaikan muutokset. (Laakso 2018, 124).

Haastattelussa korostettiin sisaruussuhteiden tukemisen merkittävyyttä myös huostaanoton jälkeen. Haastateltavilla oli erilaisia kokemuksia siitä, miten heitä oli tuettu suhteessa sisaruksiin huostaanoton jälkeen. Yksi haastateltava kuvaili miten huostaanoton jälkeen hän ei ole ollut lainkaan tekemisissä biologisen perheensä kanssa. Myöskään suhdetta sisaruksiin ei ollut lastensuojelun toimesta pyritty ylläpitämään, sillä vanhempi oli vastustanut huostaanotetun lapsen yhteydenpitämistä kotiin jääneisiin sisaruksiin. Haastateltava koki, että hänelle olisi ollut tärkeää pitää yhteyttä myös biologisiin sisaruksiin. Toisessa haastattelussa kerrottiin, että hänen vanhempansa oli kieltänyt yhteydenpidon nuorempaan sisarukseen, joten he tapasivat salaa biologiselta vanhemmalta. Yhdessä haastattelussa kerrottiin hänen ja sisarusten olleen huostaanotettuna eri sijaisperheessä, mutta hänen käyneen kerran kuussa

viikonloppuna sisarusten perheessä ja ajatteli tämän olleen hyvä tapa sisarussuhteen ylläpitämiseen.

H5: Just se, että siitä sisarussuhteesta olisi toivonut että siitä olisi keskusteltu enemmän kun tuntuu, että tavallaan sen miten siitä asiasta keskusteltiin ylipäättään niin oli vähän sellainen että no kerran vuodessa käydään asiakassuunnitelma palaverissa vaan läpi se, että joo no vanhempi ei ole vielääkään yhteistyökykyinen niin tää perheen yhdistäminenkään ei ole kauhean realistinen, mutta sitten myöskään tavallaan siitä sisarusten näkemisestä ja sitten niitten yhteyksien pitämisestä sinne ei myöskään oikein keskusteltu, vaikka mä itse pyrin nostamaan sitä aina esille.

Haastateltava viisi nosti esille, että hän on itse pyrkinyt nostamaan sisarussuhteiden ylläpitämistä esille palavereissa, mutta siihen ei ole sosiaalityöntekijän toimesta tartuttu. Haastateltavan kertomasta välittyy kuva siitä, että sisarussuhteiden tukemista ei ole pidetty sijaishuollon tavoitteena. Wojciak ym. (2018, 253) korostavat, että lämpimät sisarussuhteet ja sijaishuollossa elävän nuoren resilienssi ovat yhteydessä toisiinsa, vaikka sisarussuhteiden tukemista ei sijaishuollossa riittävän usein nähdä merkittävänä panostuksena.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkijana tavoitteeni oli kuvata sitä, miten perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta toteutettaessa lapsen edun toteutumista tuetaan sekä mitkä tekijät sijaishuollossa vaikuttavat pysyvän kodin kokemukseen. Tutkielmaani haastattelin kuutta täysi-ikäistä, jotka olivat olleet sijaishuollon asiakkuudessa. Haastattelut toteutettiin etäyhteydellä yhtä haastattelua lukuun ottamatta, joka toteutettiin kirjaston ryhmätyötilassa. Kaikki haastateltavat olivat minulle ennalta tuntemattomia ja olen hyvin kiitollinen siitä, että he halusivat kertoa tarinansa ja ajatuksiansa minulle. Jokainen haastattelu oli erilainen, mutta kuitenkin tunnelmaltaan keskusteleva ja haastateltavat kertoivat avoimesti ajatuksistaan.

Tutkielman päätuloksissa on nostettu esiin ne asiat, miten perheen jälleenyhdistämisen tavoitteessa lapsen edun toteutumista tuetaan aineiston näkökulmasta entistä paremmin. Lapsen etua vahvistetaan kuulemalla suoraan lasta itseään omassa asiassaan. Lapsen kanssa keskustelemisen nähdään olevan lapsen edun toteutumisen kannalta jopa keskeisin asia, sillä ilman lapsen kuulemista aidosti, lapsen edun toteutuminen koetaan olevan lähes mahdotonta. Lapsen kuulemiseen liitettiin myös lapsen kanssa käytävä ikätasoisesti avoin ja rehellinen keskustelu lapsen tilanteesta.

Perheen jälleenyhdistämisen tavoitteessa lapsen edun toteutumista kuvataan lapsen kuulemisen monipuolisilla tavoilla. Haastatteluissa nousi vahvasti esiin kokemus siitä, että lapsen kanssa ei oltu keskusteltu välttämättä lainkaan kahden kesken hänen ajatuksistaan ennen neuvotteluja isomman ryhmän kanssa. Osa haastateltavista oli kokenut isot tapaamiset jopa pelottavina ja niissä olleen vaikea ilmaista omaa aitoa mielipidettään, varsinkin jos mielipide oli jonkun neuvotteluun osallistujan kanssa ristiriidassa. Haastatteluissa korostui myös se, että haastateltavat toivoivat aiheesta olevan mahdollista keskustella turvallisen aikuisen kanssa, jolloin lapsi mahdollisesti uskaltaa nostaa keskusteluun mukaan rohkeammin omat näkemyksensä.

Lapsen kuulemiseen liitettiin yksilölliset tavat kuulla lasta, jolloin sosiaalityöntekijän tulee tuntea lapsi henkilökohtaisesti. Merkittävänä tuloksena pidän myös sitä, että yhtä haastattelua lukuunottamatta kuulemiseen liittyvät menetelmät eivät nousseet lainkaan esiin. Arvioin tämän voivan johtua siitä, että haastateltavien kanssa ei ollut käytetty menetelmiä omassa historiassaan, jolloin niitä ei voitu osata nostaa keskusteluun. Haastateltavat nostivat vahvasti

esiin aikuisen läsnäolon ja lapsen kiireettömän kohtaamisen tärkeyden, jolloin vaihtoehtoisesti myöskään menetelmät eivät välttämättä ole haastateltavien näkökulmasta luoneet lisäarvoa lapsen kuulemiseen.

Lapsen edun toteutumista perheen jälleenyhdistämisen tavoitteessa nähdään vahvistavan yksilöllisen suunnitelman luominen, jolloin perhettä ei pyritä jälleen yhdistämään vain lain vaatimuksen vuoksi, vaan jokaisen lapsen kohdalla arvioidaan yksilöllisesti lapselle parasta tilannetta. Aineistosta nousi esiin kokemus siitä, että perheen jälleenyhdistämistä tulee tavoitella ainoastaan, jos se on lapselle aidosti paras tilanne. Jokaisen lapsen kohdalla tulee arvioida yksilöllisesti lapselle parasta ratkaisua ja sitä, miten lapsen edun toteutumista tuetaan. Jos perheen jälleenyhdistämisen nähdään olevan paras tilanne lapselle ja sitä lähdetään tavoittelemaan, tulee perhettä tukea myös jälleenyhdistämisen jälkeen.

Haastatteluissa perheen jälleenyhdistämisen tukemisen keinona nähtiin kotiharjoittelut. Keskusteluissa kuitenkin painotettiin niiden kriittistäkin arvioimista. Perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen aikatauluista ja pysyvyydestä oli voimakkaitakin mielipiteitä haastatteluun osallistuneilla. Haastateltavilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka usein perheen jälleenyhdistämistä on hyvä arvioida tai onko jälleenyhdistämisen tavoitteleminen lainkaan lapsen edun mukaista. Kaksi haastateltavaa olivat sitä mieltä, että jos lapsi on kerran huostaanotettu, niin kotiin palaamisesta keskusteleminen ei ole enää lainkaan lapsen edun mukaista, sillä se kuormittaa lasta turhaan ja mahdollisesti vaikuttaa lapsen tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen. Pitkäaikaisessa perhehoidossa olleet haastateltavat nostivat erityisesti irrallisuuden kokemuksen ja pohdinnan siitä, mihin oikeastaan kuuluvat. He olivat kokeneet, että on vaikea asettua mihinkään, jos ei varmaksi tiedä, missä on ensi vuonna tai sitä seuraavana. Irrallisuuden kokemukseen ratkaisuksi haastatteluiksi tarjottiin suoraa puhetta ja avoimuutta perheen tilanteesta myös lapselle, niin lapsella olisi mahdollisuus asettua siihen perheeseen, jossa hän on.

Kolme haastateltavaa kertoivat, että heillä ei ole koskaan ollut paikkaa, jossa he olisivat tunteneet olevansa kotona. Kodin tunteen puuttuminen seurasi heitä myös nyt aikuisuudessa. Kodin kokemukseen heikentävästi nähtiin vaikuttavan irrallisuuden kokemukset, sillä jos ei tiennyt kuinka pitkään on samassa paikassa, koettiin sinne kiinnittyminen haastavana. Kodin kokemukseen heikentävästi vaikutti myös laitospäinen ympäristö sekä jos lastensuojelulaitoksessa oli kokemus siitä, että ei ole tervetullut yleisiin tiloihin tai viettämään

ohjaajien kanssa aikaa. Kodin kokemukseen nähtiin vaikuttavan heikentävästi myös lastensuojelulaitosten ohjaajien vaihtuminen sekä tiedon kulkemisen haasteet ohjaajilta eteenpäin.

Kodin kokemukseen myönteisesti nähtiin vaikuttavan omien esineiden tuominen mukana ja jatkuvuus siinä, että esineet on mahdollista saada mukaan myös sijaishuollon loputtua. Kodinomaisen ympäristön nähtiin vaikuttavan kodin tuntuun positiivisesti ja tunne siitä, että ympäristö on huolehtiva ja turvallinen jokaiselle siellä olevalle. Sisarusuhteiden tukemisen nähtiin myös vaikuttavan positiivisesti kodin tuntuun. Vaikka sisarukset eivät olisi sijoitettuna samaan paikkaan, koettiin sisarusuhteiden olevan tärkeitä ihmissuhteita ja niiden vaalimisen olevan lapsen edun mukaista. Sisarusuhteiden jatkuvuuden kuvattiin voivan olla jopa tärkeämpää kuin suhteiden ylläpitäminen biologisiin vanhempiin.

Tutkielmani aineisto on kohtalaisen pieni, kuusi haastateltavaa. Tutkielmasta ei tällöin voida tehdä yleistettäviä päätelmiä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata aihetta tutkimukseen osallistuvien ihmisten näkökulmasta ja keskittyä niihin merkityksiin, joita he antavat kokemuksilleen (Juhila 2024). Tutkielman ensimmäisenä rajoitteena on aineiston suppea koko. Haastattelut olivat kuitenkin pitkiä, 45–90 minuutin mittaisia ja niistä kertyi sivumäärällisesti (140 sivua) kattava määrä aineistoa. Arvioin haastattelujen tekemisen jälkeen, että aineisto on tarpeeksi laaja ja pystyn tekemään laadukkaan analyysin tällä aineistolla, vaikka alun perin olin toivonut löytäväni muutaman haastateltavan enemmän.

Haastattelun toisena rajoitteena ajattelen olevan sen, että tuloksiin vaikuttaa varmasti myös sen, että tutkielmiin osallistuvat ne ihmiset, joilla on voimavaroja kertoa aiheesta.

Tutkielmaani osallistuneet haastateltavat olivat sanavalmiita ja halusivat kertoa aiheesta. He olivat minuun myös itse yhteydessä ja ilmaisivat halunsa osallistua. Pohdin, että olisiko tutkielman tulokset olleet erilaisia, jos tutkielmaan olisi saatu osallistumaan ihmisiä, joille osallistuminen olisi ollut haastavampaa. Tuloksiin voi vaikuttaa se, että haastatteluun osallistuneet halusivat kertoa ajatuksistaan itse, oma-aloitteisesti. Ajattelen tämän olevan laajemminkin laadullisen tutkimuksen haasteena.

Haastattelun kolmantena rajoitteena nostan esiin oman kokemattomuuteni haastattelijana. Olen roolissani vs.sosiaalityöntekijänä vetänyt kymmeniä tapaamisia, mutta haastattelijan roolissa toimin nyt (paria aiempaa kurssityötä lukuun ottamatta) ensimmäistä kertaa. Roolini

haastattelijana lastensuojelun teemoista puhuttaessa vaati minulta huomattavaa keskittymistä siihen, että olen opinnäytetyön tekijä, enkä sosiaalityöntekijä. Haastattelijana koen kehittyneeni haastattelujen teon aikana ja viimeisissä haastatteluissa olinkin luontevampi kuin ensimmäisissä. Tämä saattaa vaikuttaa haastatteluista kerättyyn aineistoon. Pohdin rooliani haastattelijana ennen haastatteluja ja reflektoin itseäni myös haastattelujen jälkeen. Pyysin myös jokaisen haastattelun lopuksi palautetta niin haastattelutilanteen tunnelmasta kuin omasta toiminnastani, jolla pyrin kehittämään itseäni ja huomioimaan palautteen aina seuraavaan haastatteluun. Yksi haastateltava kertoi haastattelun jälkeen, että tilanne olikin aivan erilainen, kun hän ajatteli – paljon rennompia ja keskustelelevampia.

Tutkielmassani esiin nousseet tulokset vaikuttavat aluksi jopa itsestään selviltä, mutta kuitenkin kokemuksista nousee esiin se, että lastensuojelun keskeisissäkin periaatteissa, kuten osallisuudessa, suunnitelmallisuudessa sekä yksilökohtaisuudessa oli haastateltavien näkökulmasta puutteita. Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa lastensuojelusta apua ja näkivät sen vaikuttaneen positiivisesti elämäänsä. Suurempi osa haastateltavista oli saanut avun myöhemmin kuin se olisi ollut heidän näkökulmastaan lapsen edun mukaista. Ajattelen tutkielman yhden tuloksen olevankin se, että tutkielman tuloksissa ei noussut esiin mitään yllättävää. Haastateltavat eivät olettaneet lastensuojelun tai sosiaalityöntekijän pystyvän tekemään ihmeitä, mutta silti lastensuojelun toiminnassa oli nähty puutteita.

Lastensuojelun käsikirjassa (THL 2023b) nostetaan esille, että lasten osallisuuden toteutuminen edellyttää työntekijöiltä valmiuksia yhteistyön tekemiseen lasten kanssa, lasten kuuntelemiseen ja lasten mielipiteiden huomioimiseen. Kuitenkin yksittäisten työntekijöiden on haastavaa pystyä hyödyntämään omaa osaamistaan ja valmiuksiaan, jos organisaatiosta ei tarjota siihen mahdollisuuksia (emt.) Lasten osallisuuden varmistamiseksi tarvitaan riittävä määrä resursseja (työntekijöitä, aikaa, osaamista). Jokainen sosiaalityöntekijä pystyy vaikuttamaan siihen, millä tavalla hän kohtaa asiakkaan. Yksittäinen työntekijä ei kuitenkaan huomattavasti pysty vaikuttamaan työmääräänsä. Yksilöllisyys ja suunnitelmallisuus tarvitsee työaikaa ja resurssien puute vaikuttaa suoraan käytettävissä olevaan aikaan.

Julkisen talouden katsotaan olevan tällä hetkellä ahdingossa ja taloutta on pyritty tasapainoittamaan monin eri keinoin (YLE 13.4.2024). Myös monet hyvinvointialueet tekevät säästötoimenpiteitä ja terveydenhuollon lisäksi myös sosiaalihuollosta säästetään (esim. YLE 17.4.2024, 14.2.2024). Hyvinvointialueiden rahoituksen lisäksi kuluvalla hallituskaudella

säästetään järjestöjen rahoituksesta, mahdollisesti hyvin nopeallakin aikataululla. Järjestöt kantavat monia julkishallinnolle kuuluvia tehtäviä, jolloin niiden rahoituksesta leikkaaminen johtaa siihen, että hyvinvointialueiden tulisi kantaa vastuu järjestöille annetuista tehtävistä. (YLE 16.4.2024). Hyvinvointialueiden resurssipulassa kuitenkin tuskin on mahdollista ottaa vastuulleen enää uusia tehtäviä, jolloin tilanteesta kärsivät eniten apua kaipaavat ihmiset. Hyvinvointialueiden säästöjen lisäksi kehysriihessä on esitetty lastensuojelussa tilapäisenä sosiaalityöntekijänä olevan mahdollista toimia sivuaine- tai avoimen yliopiston opintojen pohjalta (Valtiovarainministeriö 2024, 91). Kaikki hyvinvointialueisiin kohdistuvat säästötoimet ja lastensuojelun työntekijöiden pätevyysvaatimusten alentaminen ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat suoraan mahdollisuuksiin toteuttaa tutkielman tuloksissa esiin nousseita lapsen etua ja pysyvyyttä vahvistavia tekijöitä. Sosiaalityötä ei tehdä tyhjiössä, vaan poliittiset päätökset ja ilmapiiri vaikuttavat siihen (Eydal & Kröger 2010, 11). Poliittisilla päättäjillä onkin suora vaikutus siihen, millaiset ovat mahdollisuudet toteuttaa lastensuojelua pitäen lapsen etu keskiössä.

Perheen jälleenyhdistämisen tavoitteesta lapsen edun näkökulmasta tarvitaan jatkotutkimusta erityisesti sijaishuollon asiakkuudessa tai asiakkuudessa olleiden näkökulmasta. Jatkotutkimusta tarvitaan tämän aineiston perusteella erityisesti lapsen kuulemisesta ja kuulemisen tavoista. Toisena jatkotutkimuksen aiheena on yksilöllisten suunnitelmien vahvistaminen perheen jälleenyhdistämistä arvioitaessa ja tutkia vielä laajemmin sitä, miten jälleenyhdistämisen arvioiminen vaikuttaa lapsen tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen. Myös Farmer (2014, 363) nostaa esiin, että tarvitaan lisää johdonmukaisempaa ja ennakoivampaa puuttumista lasten tilanteisiin. Tulee lisätä myös suunnittelua siitä, mitä tehdään, jos vanhemmat eivät pysty tarjoamaan tyydyttäviä olosuhteita lapselle. Tällä hetkellä lapset maksavat kovan hinnan siitä, että perheen jälleenyhdistämisen käytäntöjä ja politiikkaa laiminlyödään. (emt.)

Haastattelujen lopuksi kysyin haastateltavilta neuvoja itselleni tulevana sosiaalityöntekijänä. Haastateltavien neuvot olivat hyvin samankaltaisia ja lähes kaikki liittyivät siihen, että he toivoivat minun kohtaavan lapsia ja huomioimaan heidät yksilönä. He toivoivat, että ennakkoletukset eivät vaikuttaisi tilanteen arvioimiseen ja lapsen kohtaamiseen, vaan jokainen lapsi kohdattaisiin rohkeasti omana itsenään. Yksi haastateltava kertoi, että hän oli lopulta mennyt tapaamisiin paperin kanssa, jossa oli hänen elämäntarinansa lyhyesti kerrottuna, koska vastassa oli aina vieras työntekijä, joka ei ollut ehtinyt perehtymään hänen asioihinsa. Hän

toivoi, että jokaisella työntekijällä olisi aikaa lukea edes hiukan lapsen historiasta, jotta aina ei tarvitsisi aloittaa alusta. Muutamalla haastateltavalla oli kokemus yhdestä sosiaalityöntekijästä elämänsä varrelta, joka oli nähnyt juuri hänet ja he puhuivat hyvin lämpimästi tästä työntekijästä. Toivon, että jonain päivänä minun olisi mahdollista olla se sosiaalityöntekijä, joka muistetaan lämpimästi kohtamisesta ja jokaisessa hetkessä lapsen edun ajamisesta. Painan mieleeni jokaisen haastateltavan ajatukset ja toivon, että joku muukin saa niistä tukea omaan työhönsä.

Lapsen etu on yksi lastensuojelun keskeisimmistä periaatteista ja toivon, että tutkielmani herättää niin lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja sellaiseksi haluavia sekä kaikkia, jotka työskentelevät lasten kanssa ja tekevät lapsiin liittyviä päätöksiä, pitämään kirkkaimpana mielessä lapsen edun olevan keskeisin työtä ohjaava asia. Lapsella on oikeus kokea olevansa kotona ja oikeus luottaa siihen, että aikuiset tekevät hänen kannaltaan parhaat mahdolliset päätökset turvatakseen lapsen mahdollisuuden olla lapsi. Toivon, että jokainen lasten kanssa työskentelevä reflektoi kriittisesti omaa toimintaansa ja sitä, miten juuri minä varmistan lapsen edun ja kodin kokemuksen toteutuvan. Pysytään uteliaina, avoimina sekä kiinnostuneina jokaisen lapsen asioita kohtaan. Lastensuojelun keskusliiton sanoin, ”Koska lapset ovat tärkeintä, mitä meillä on.”

Lähteet

- Araneva, M. (2022) Lapsen suojelu – toteuttaminen ja päätöksentekö. Alma Talent Oy. Helsinki.
- Balsells M., Pastor C., Cruz M., Fuentes-Pelaez, N. & Vázquez N. (2017) Understanding social support in reunification: The views of foster children, birth families and social workers. *British Journal of Social Work* 47, 812–827
- Baker, S. & Edwards, R. (2012) How many qualitative interviews is enough? Expert voices and early career reflections on sampling and cases in qualitative research. Southampton: National Centre for Research Methods. [online].
https://eprints.ncrm.ac.uk/id/eprint/2273/4/how_many_interviews.pdf
- Bardy, M. (2013) Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Bardy, M. & Heino, T. (2012): Lastensuojelun ytimissä: osattomuudesta osallisuuteen. Teoksessa: Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. Porvoo: Duodecim, 2012.
- Biehal, N.(2014) A sense of belonging: meanings of family and home in long-term foster care. *British Journal of Social Work* (2014) 44, 955-971
- D’Andrade, A. & Nguyen, H. (2014) The relationship between use of specific services, parental problems, and reunification with children placed in foster care. *Journal of public child welfare*, vol 8:51-69.
- Enroos, R., Heino T., Helavirta S., Laakso R., Pösö T. (2017) Vuosi huostassa. Lastensuojelun aikatietoista tarkastelua. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 25(4), 297–311

- Eriksson, P. & Korhonen, P. (2022) ”Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin”. Kysy ja kuuntele- hankkeen loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 3/2022.
- Eriksson, Pia & Korhonen, Päivi (2022) Sijaishuollon lapsikohtaisen valvonnan malli. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 4/2022.
- Eriksson P. & Pösö T. (2021) Adoption from care in Finland: currently an uncommon alternative to foster care. Teoksessa (toim.) Tarja P., Marit S. & June T.. Adoption from care. International perspectives on children’s rights, family preservation and state intervention. Bristol University Press 2021.
- Eronen, T. (2013) Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 4/2013. Helsinki.
- Ervast, S. & Tulensalo, H. (2006) Sosiaalityötä lapsen kanssa – kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisessä. SOCCAn ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja 8/2006.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. (10. painos). Tampere: Vastapaino.
- Eskonen, I., Korpinen, J. & Raitakari, S. (2006) Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoa ja kokemuksia. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. PS-kustannus.
- Eydal, G. & Kröger, T. (2010) ‘Nordic family policies: constructing contexts for social work with families’, in H. Forsberg and T. Kröger (toim.) Social Work and Child Welfare Politics Through the Nordic Lenses, Bristol: Policy Press,29–46.
- Farmer E. & Wijedasa D. (2013). The reunification of looked after children with their parents: What contributes to return stability? British Journal of Social Work 43, 1611–1629.

- Farmer, E. (2014). Improving reunification practice: Pathways home, progress and outcomes for children returning from care to their parents. *British Journal of Social Work* 44, 348–366.
- Forsberg, H. & Nätkin, R. (2003) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä.* Helsinki: Gaudeamus, 2003
- Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. (2018) Johdatus lasten monipaikkaiseen asumiseen. Teoksessa H. Forsberg & A. Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö.* Tallinna: Gaudeamus, 103–127.
- Forsberg, H. (2018) Synteesi, paikkatietoinen hyvinvointi. Teoksessa H. Forsberg & A. Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö.* Tallinna: Gaudeamus, 103–127.
- Forsberg, H. (2018) Lasten tunteet, perhesuhteet ja koti. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen, (toim.) *Perhe ja tunteet.* Gaudeamus.
- Frey, L., Cushing, G., Freundlich, M. & Brenner, E. (2007) Achieving permanency for youth in foster care: assessing and strengthening emotional security. *Child and Family Social Work* 13(2), 218–226.
- Groop, K. (2021) Sijaishuolto osana elämäntarinaa – elämänkulun käännekohtien analyysi sijaishuollosta aikuistuneiden kokemuksista. *Janus* vol. 29 (3) 2021, 249-266.
- Hakalehto, S. (2016) Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa (toim.) S. Hakalehto & V. Toivonen. *Lapsen oikeudet lastensuojelussa.* Hansaprint Oy.
- Helavirta, S. (2016) Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa (toim.) R. Enroos, T. Heino & T. Pösö . *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä.* Juvenes Print Oy. Tampere

- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 3/2016. Helsinki.
- Helland, H. & Skivenes, M. (2021) Adoption from care in Norway. Teoksessa (toim.) T. Pösö, M. Skivenes & J. Thoburn. Adoption from care. International perspectives on children's rights, family preservation and state intervention. Bristol University Press 2021.
- Hoikkala S., Kojo R., Tervo J. & Aaltonen T. (2017) Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. Kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperustaista toimintatapaa. Työpaperi 19/2017. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Hoikkala S. & Heinonen H. (2013) Samalla puolella? Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa. Lastensuojelun keskusliitto.
- Heino T., Hyry S., Ikäheimo S., Kuronen M. & Rajala R. (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, Tampere.
- Hokkila, K. (2023) Lastensuojelu asiakkaiden silmin. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 4/2023.
- Huhtanen, R. (2016) Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa (toim). R. Enroos, T. Heino & T. Pösö. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Juvenes Print Oy. Tampere
- Hurme, Kira & Kyllönen, Tarmo (2014) Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Holopainen O., Lyytikäinen T. & Niskanen, H. (2018) Selvittelevä haastattelu. Teoksessa S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. PS-kustannus. Jyväskylä.

Hyvärinen, S. & Pösö, T. (2018) Johdanto. Teoksessa S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. PS-kustannus. Jyväskylä.

Hyvärinen, M., Suoninen, E., & Vuori, J. (2024) Haastattelut. Teoksessa J. Vuori, (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 10.3.2024

Hämeen-Anttila, L. (2017) Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa: A. Kananoja, M. Lähteinen,, P.Marjamäki.(toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma Oy. Printon, Tallinna.

Höykinpuro, Milla, Sauramäki, Sari & Välimaa, Mira (2018) Kuulumisia selvittelevä haastattelu. Teoksessa S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. PS-kustannus. Jyväskylä.

Jaakola, A., Kaittila, A., Linnossuo, O., Laitinen, M., Valta, R. & Ylönen, O. (2021) Elämänjana lasten, nuorten ja perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Sosiaalityöiden laitoksen julkaisuja 2. Turun yliopisto. Grano Oy. Turku

Juhila, K. (2024). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinentutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/> Viitattu 20.3.2024

Kananoja, A. & Ruuskanen, K. (2018) Selvityshenkilön ehdotus lastensuojelun laatua parantavaksi tiekartaksi. Väiliraportti. Sosiaali – ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 31/2018.

- Kananoja, A., Lavikainen, M. & Oranen, M. (2013) Toimiva lastensuojelu selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Helsinki 2013.
- Kalland, Mm (2015) Kohti parempia lastensuojelun sijoituskäytäntöjä – Sopiva sijaiskoti lapselle – hankkeen tuloksia. Teoksessa J.Sinkkonen, & K. Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa, tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Kustannus Oy Duodecim, Tallinna.
- Kallinen, K. (2017) Sukulaissijoitus lapsen näkökulmasta. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 25(3), 208–223.
- Karttunen, Risto (2010) Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Väitöskirja. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Kuokkanen, Julia (2018a) Pysyvät ratkaisut sijaishuollossa – Katsaus Pohjoismaisiin käytäntöihin. Lastensuojelun keskusliitto, diaesitys 27.9.2018. Viitattu 16.10.2023
- Kuokkanen, Julia (2018b) Keskustelua pysyvyydestä lastensuojelussa tarvitaan. Blogiteksti 16.10.2018 Lastensuojelun keskusliitto. <https://www.lskl.fi/blog/keskustelua-pysyvyydesta-lastensuojelussa-tarvitaan/> Viitattu 16.10.2023
- Julia (2018) Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Teoksessa S. Hoikkala, S. Hyvärinen, T. Pösö, (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Känkänen, P. (2013) Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Laakso, R. (2019) “Ne näki musta” Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Raportti 1/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

- Laakso, R. & Enroos, R. (2016) Vierailloilla ovilla. Lapsen sijaishuoltopaikkaan tulo huostaanotettujen lasten ja sijaishuoltopaikan toimijoiden näkökulmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016): 5
- Laakso, R. (2018) Esineet huostaanotettujen lasten muutoissa. Teoksessa H.Forsberg & A. Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Tallinna: Gaudeamus.
- Laakso, R. (2016) Huostaanotto ja muutokset lasten elämässä. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T.Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Juvenes Print Oy. Tampere
- Lietz, C., Lacasse, J. & Cacciatore J. (2011) Social support in family reunification: a qualitative study. *Journal of Family Social Work*. 14:3-20. Routledge. Taylor & Francis group.
- López M., Del V., Montserrat C. & Bravo A. (2013) Factors associated with family reunification for children in foster care. *Child & Family Social Work* 18, 226–236.
- Minkhorst, F., Witteman, C., Koopmans A., Lohman, N. & Knorth, Erik (2016) Decision making in Dutch child welfare: Child's wishes about reunification after out-of-home placement. *British Journal of Social Work* 46, 169–185.
- Muukkonen, T. (2008) Lapsikeskeisyys sosiaalityön läpäisevänä periaatteena. Teoksessa, T. Muukkonen (toim) *Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa*. Helsinki: SOCCA: Heikki Waris -instituutti
- Muukkonen, T. (2013) Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa M. Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos*. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Pajulo, M. & Pyykkönen, N. (2011) Mentalisaatiokyky varhaisessa vanhemmuudessa. Teoksessa J., Sinkkonen & M., Kalland (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOY

- Pajulo, M., Salo, S. & Pyykkönen, N. (2015) Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. *Duodecim* 131 (11) 1050-1057
- Pitkänen, M. (2011) Vastuun Paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. *Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26,2011. Yliopistopaino.*
- Pekkarinen, E. (2011) Lastensuojelun tieto ja tutkimus – asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 51 & Lapsuudentutkimuksen seura & Lastensuojelun Keskusliitto & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Pösö, Tarja (2016) Epilogi. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T.Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä.* Juvenes Print Oy. Tampere
- Pösö, Tarja (2016) Johdanto. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T.Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä.* Juvenes Print Oy. Tampere
- Pösö, T., Skivenes M. & Thoburn, J. (2021) Introducing the field of adoption from care. Teoksessa T. Pösö, M. Skivenes & J. Thoburn (toim.) *Adoption from care. International perspectives on children's rights, family preservation and state intervention.* Bristol University Press 2021.
- Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. *Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3*
- Linnavuori, H. (2020) Lasten ja nuorten kokemuksia vuoroasumisesta - tarkastelussa koti, perhe ja perheen ihmissuhteet. Teoksessa T. Valkendorff & E. Sihvonen (toim.) *Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot - vuosikirja 2020.* 87–106
- Laine, S., Pösö, T. & Ujula, T. (2018) Adoptio lastensuojelussa – lukumääristä ja ominaispiirteistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2018):2

- Roos, J.P. (2004) Huostaanotto ja ihmisoikeudet. Teoksessa J.P.Roos (toim.)
Huostaanottokirja. Juha Nurmisaari/Design Nurmisaari
- Räty, T. (2023) Lastensuojelulaki- Käytäntä ja soveltaminen, 5.uudistettu painos. Edita
Publishing Oy. Helsinki.
- Räty, T. (2004) Oikeustekijät lastensuojelussa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala
(toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi, 2004
- Saastamoinen, K. (2010) Lapsen asema sijaishuollossa: käskirja arjen toimintaan. Edita
Publishing Oy. Helsinki.
- Saarinen, A., Blomberg, H. & Kroll, C. (2012) Liikaa vaadittu? Sosiaalityöntekijöiden
kokemukset työnsä kuormittavuudesta ja ristiriitaisuudesta Pohjoismaissa.
Yhteiskuntapolitiikka 77(2012):4
- Sinkkonen, J.(2012) Lapsen puolesta. Werner Söderström osakeyhtiö. Helsinki.
- Sinkkonen, J. (2015) Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa.
Teoksessa J.Sinkkonen, & K. Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa, tietoa
sijaishuollosta ja adoptiosta. Kustannus Oy Duodecim, Tallinna.
- Stephens T., Parchment T., Gopalan G., Burton G., Ortiz A., Brantley T., Martinez S. &
McKay M. (2017). Assessing the needs of reunified families from foster care: A
parent perspective. *Child Welfare* 94 (6), 9–37.
- Stott, T. & Gustavsson, N. (2009) Balancing permanency and stability for youth in foster
care. *Children and Youth Services Review* 32(4), 619–625.
- Talbot, E. (2008) Successful family reunification: Looking at the decision-making process.
Social Work & Christianity 35 (1), 48–72.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2023a) Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun käsikirja.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu> Viitattu
8.12.2023

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2023b) Lapsen osallisuus. Lastensuojelun käsikirja.
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>
Viitattu 13.4.2024

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2024c) Sijaishuollon valvonta. Lastensuojelun käsikirja.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-valvonta> Viitattu 10.1.2024

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Lastensuojelun toimijoiden tehtävät, kelpoisuus, mitoitus ja täydennyskoulutus (2024) <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyontuki-hallinto/hallinto/lastensuojelun-sosiaalityontekijan-kelpoisuus-ja-tehtavat> Viitattu 20.2.2024

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2024a) Lastensuojelu 2023: Joka kuudennesta teinistä tehtiin lastensuojeluilmoitus vuonna 2023. THL – tilastoraportti 19/2024
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/148992/Lastensuojelu_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2024b) Jälkihuolto. Lastensuojelun käsikirja.
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>
Viitattu 16.5.2024

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2023c) Mitä sinulle kuuluu? Sosiaalityöntekijän tueksi tapaamiseen sijoitetun lapsen kanssa. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-valvonta/mita-sinulle-kuuluu-> Viitattu 18.5.2024

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.
Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- TENK (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Helsinki: Tutkimuseettinen 76 neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
Viitattu 20.3.2024
- Toivonen, V. & Pollari, K. (2018) Lapsen haastattelu – osa lapsen oikeutta osallistua. Teoksessa S. Hoikkala, S. Hyvärinen, T. Pösö, (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Törrönen, Ma., Kalliola, S. & Paaso, S. (2023) ”Sit tietää mitä sille lapselle on tapahtunut” – alle 12-vuotiaiden lasten kuuleminen lastensuojelutyössä. Janus vol. 31 (2) 2023, 128–144
- Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Tervo, J. (2012) “Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6
- Välikoski, T., Pösö, T. & Huhtanen, R. (2020) Kuulemistilaisuus institutionaalisenä vuorovaikutuksena lapsen huostaanoton valmisteluprosessissa. Janus vol.28 (4) 2020, 323-340
- Valtiovarainministeriö (2024) Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2025-2028. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2024:29. Helsinki.
- Vuori, J. (2024a). Sisällönanalyysi Teoksessa J. Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. Viitattu 10.3.2024
- Vuori, J. (2024b) Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa J. Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä jatuottaja].https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetii_kka-ihmistieteissa/ Viitattu 10.3.2024

Vuori, J. (2024c) Johdatus laadulliseen tutkimukseen ja verkkokäsikirjaan. Teoksessa J. Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 10.3.2024

Wojciak, A., McWey, L. & Waid, J. (2018) Sibling relationships of youth in foster care: A predictor of resilience. *Children and Youth Services Review* (2018) 247-254.

Yle uutiset, Piirainen, E. (2024) “Hyvinvointialueilla on alle kolme vuotta aikaa rempata talous kuntoon” 14.2.2024 <https://yle.fi/a/74-20074642> Viitattu 16.5.2024

Yle uutiset, Lindholm, P. (2024) “Suomen talous on ollut miinuksella 15 vuotta – mistä julkisen talouden ahdinko oikein johtuu?” 13.4.2024 <https://yle.fi/a/74-20082794> Viitattu 16.5.2024

Yle uutiset, Toivonen, T. & Paukkeri, M. (2024) Virkamieheltä karu arvio sosiaalityön 100 miljoonan säästöistä: “Millään pikkuviihlauksella tämä tuskin tulee onnistumaan” <https://yle.fi/a/74-20084200> Viitattu 16.5.2024

Yle uutiset, Hara, J. (2024) “Kehysriihen päätökset tänään julki – järjestöjohtajan mielestä alalle ennakoidut leikkaukset olisivat ihmisille katastrofi” 16.4.2024 <https://yle.fi/a/74-20083722> Viitattu 16.5.2024

Lait ja säädökset:

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L9P40>

Perustuslaki 11.6.1999/731

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Yleissopimus lapsen oikeuksista

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Sosiaalihuoltolaki>

Hallintolaki 6.6.2003/434

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Taustakysymykset

- Ikä
- Kuinka pitkään on ollut sijoitettuna? Minkä ikäisenä olet ollut sijoitettuna?
- Missä olet ollut sijoitettuna? (perhehoidossa, lastenkodissa vai muualla?)

Lapsen etu

- Mitä lapsen etu mielestäsi tarkoittaa?
- Miten koet lapsen edun näkyvän sijaishuollossa? Ajatuksia aiheeseen liittyen vapaasti.

Perheen jälleenyhdistäminen

- Mitä ajattelet sijaishuollon väliaikaisuudesta?
- Kuinka usein ajattelet perheen jälleenyhdistämistä olevan paras arvioida?
- Miten lapsia olisi mielestäsi paras kuulla perheen jälleenyhdistämisestä?
- Miten perheen jälleenyhdistämistä on mielestäsi parasta tukea?
- Millaisissa tilanteissa perheen jälleenyhdistämistä ei mielestäsi ole lapsen edun mukaista tukea?

Pysyvyys

- Mistä mielestäsi muodostuu kokemus pysyvästä kodista?
- Millainen vaikutus pysyvän kodin kokemuksella sijaishuollossa kasvavalle lapselle on mielestäsi?
- Miten pysyvän kodin kokemuksta voitaisiin mielestäsi lisätä?

Liite 2. Haastattelukutsu

Oletko ollut sijaishuollon asiakkaana? Haluaisin haastatella sinua ja kuulla juuri sinun ajatuksiasi perheen jälleenyhdistämisen periaatteesta lapsen edun näkökulmasta. Teemoja, joita haastattelussa käsitellään, ovat esimerkiksi, miten perheen jälleen yhdistämistä on mielestäsi parasta tukea ja milloin perheen jälleenyhdistäminen ei enää ole lapsen edun mukaista?

Olen Annamaria Suni ja teen pro gradu- tutkielmaani perheen jälleenyhdistämisen periaatteesta lapsen edun näkökulmasta. Tutkielmani tavoitteena on nostaa esiin sijoitettuna olleiden ajatuksia ja mielipiteitä sijaishuollon järjestelmästä. Aiheesta keskustellaan yleisellä tasolla, eikä haastattelun aikana tarvitse nostaa esiin henkilökohtaisia kokemuksia. Omia kokemuksia voi kuitenkin kertoa ja niiden kautta lähteä peilaamaan ajatuksia aiheeseen.

Haastattelut voidaan toteuttaa etänä tai kasvokkain, aivan kuten sinulle parhaiten sopii. Haastattelujen ajankohta voidaan sopia joustavasti aikataulujesi mukaan. Haastatteluun kannattaa varata noin tunnin verran aikaa. Haastattelun kysymykset on mahdollista saada luettavaksi ennen haastattelua, jotta haastatteluun voi halutessaan valmistautua. Haastatteluihin ei kuitenkaan tarvitse valmistautua, vaan sinulla jo olevat ajatukset ja mielipiteet ovat riittäviä. Haastattelut nauhoitetaan ja tallenteet hävitetään tutkielman valmistuttua. Haastatteluihin osallistuminen on salassa pidettävää tietoa ja keskustelut käydään luottamuksellisesti. Vastajat eivät ole tunnistettavissa valmiista tutkimuksesta. Tutkimus on luottamuksellinen ja toteutetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatiman tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaisesti. Tutkielmani ohjaajana toimii Turun yliopiston dosentti, KTT Leena Haanpää. Ohjaajani sähköposti on lehaan@utu.fi.

Jos haluat osallistua tutkimukseen, niin ole minuun matalalla kynnyksellä yhteydessä sähköpostilla osoitteeseen aesuni@utu.fi. Viestin laittaminen ei sido tutkimukseen osallistumiseen, vaan suostumuksen voi peruuttaa missä vaiheessa tahansa, myös kesken haastattelun. Jos haluat vielä pohtia haastatteluun osallistumista, mutta sinulla on kysyttävää, niin vastaan kaikkiin kysymyksiin mielelläni.

Ystävällisin terveisin,
Annamaria Suni, Turun yliopisto

